

Perseen paikka

Hävyttömät paikannimet nimistössä ja 2010-luvun mediassa

Outi Törmälä

Pro gradu -tutkielma

Suomen kieli

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Toukokuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta, suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto		
Tekijä – Författare – Author Outi Törmälä		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Perseen paikka: Hävyttömät paikannimet nimistössä ja 2010-luvun mediassa		
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen kieli		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 62
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
<p>Tutkielmassa tarkastellaan hävyttömiä paikannimiä osana suomalaista paikannimistöä sekä sitä, millaisia asenteita ja näkemyksiä niihin kohdistuu 2010-luvun uutisteksteissä. Nimistöanalyysin aineisto koostuu Kotimaisten kielten keskuksen nimiarkistosta etsityistä <i>perse</i>-sanan sisältävistä paikannimistä, joita on yhteensä 330. Niiden rakennetta tarkastellaan syntaktis-semanttisen analyysin avulla, ja lisäksi tutkitaan nimien paikanlajeja, rinnakkaisnimiä ja -muotoja, nimeämisperusteita, maantieteellistä levikkiä sekä nimien tarkoitteiden ominaisuuksien yhteyttä <i>perse</i>-sanaan.</p> <p>Hävyttömiä nimiä annetaan enemmän luonnonpaikoille kuin kulttuuripaikoille. Tämän vuoksi hävyttömästi nimettyjä paikkoja on enemmän harvempaan asutussa Pohjois-Suomessa. <i>Perse</i>-nimiä esiintyy eniten Pirkanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla. Yleisimmät paikanlajit ovat maankohoumia, erityisesti kalliot ja mäet korostuvat aineistossa. Nimeämisperusteet liittyvät useimmiten paikan käyttötarkoitukseen, joka mäkien ja kallioiden tapauksessa on mäenlasku, sekä paikan muoto. Nimien tarkoitteiden ominaisuuksista yleisimmät ovat pienuus tai vähäisyys, korkeus tai jyrkkyys sekä sijainti alueiden rajalla. Nimien rakenne on useimmiten kaksiosainen yhdysoina, kuten on tavallista suomalaisille paikannimille. Rinnakkaisnimissä ja -muodoissa on tavallista, että <i>perse</i>-sana on korvautunut jollakin vähemmän hävyttömäksi tulkittavalla sanalla.</p> <p>Media-analyysin aineistona toimivat verkossa julkaistut seitsemän hävyttömiä paikannimiä käsittelevää uutistekstiä: kaksi on Ilta-Sanomien ja kaksi Yle Uutisten verkkosivuilta, yksi Helsingin Sanomien, yksi Iltalehden ja yksi matkailusivusto Rantapallon verkkosivuilta. Analyysissa keskitytään löytämään affektista kielianesta pääasiassa lauseenjäsenistä eli adjektiiveista, adverbeista, pronomineista, partikkeleista, substantiiveista ja verbeistä avulla. Lisäksi tarkastellaan kohosteisen tekstin affektisuutta. Affektia voi ilmentää kaikenlaisilla lauseenjäsenillä, mutta erityisen vahvasti sitä luovat suhteelliset adjektiivit ja niistä vielä tarkemmin asenneadjektiivit. Hävyttömiä paikannimiä kuvataan useimmiten sanoilla <i>härski</i>, <i>rivo</i> tai <i>ronski</i>, jotka kaikki viittaavat muun muassa 'su-meilemattomuuteen' tai 'ruokottomuuteen'. Vallitsevia teemoja ovat hävyttömien paikannimien kuuluminen suomalaiseen nimistöön, niiden poikkeavuus muuhun kieleen nähden sekä hävyttömien paikannimien maantieteellinen läheisyys artikkelin oletettuun lukijaan nähden.</p> <p><i>Perse</i>-nimen saaneet paikat on useimmiten nimetty muotonsa tai käyttötarkoituksensa innoittamana. Nimiä pidetään kuitenkin jollain tapaa kelvottomina esimerkiksi karttoihin tai ääneen vieraiden kuullen lausuttavaksi. Uutistekstit mieltävät hävyttömät paikannimet myös enimmäkseen negatiivisen affektin kautta, mutta toisaalta mikään artikkelista ei suhtaudu niihin puhtaasti kielteisesti tai puhtaasti myönteisesti. Kaikki uutistekstit ilmentävät affektisten lauseenjäsenten perusteella myös asennetta, jonka mukaan hävyttömät paikannimet kuuluvat osaksi suomalaista paikannimistöä.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords paikannimet, syntaktis-semanttinen tutkimus, affektisuus, diskurssintutkimus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset	2
1.2 Paikannimiaineisto ja -metodit	4
1.3 Media-analyysiaineisto ja -metodit.....	5
1.3 Aikaisempi tutkimus	8
1.4 Tutkimuksen kulku	10
2 Nimistöanalyysi <i>perse</i> -nimistä	10
2.1 <i>Perse</i> -nimien paikanlajit	11
2.2 <i>Perse</i> -nimien levinneisyys	15
2.3 Nimien syntaktis-semanttinen rakenne	17
2.3 <i>Perse</i> -nimien yleiset ja erityiset perusosat.....	18
2.4 Nimeämisperusteet ja tarkoitteiden ominaisuudet.....	20
2.4.1 Liitynnäiset, metonyyminen nimeäminen ja kontrastinimet.....	22
2.4.2 Tarinat nimeämisperusteiden selvittäjinä	25
2.4.3 <i>Perse</i> -nimien tarkoitteiden ominaisuudet	26
2.5 Rinnakkaisnimet ja -muodot.....	28
2.5.1 Rinnakkaisnimet	29
2.5.2 Rinnakkaismuodot	31
3 Hävyttömät paikannimet 2010-luvun mediassa	35
3.1 Hävyttömät paikannimet edustavat kielen rikkautta.....	37
3.2 Hävyttömät paikannimet negatiivisena kielenkäyttönä.....	41
3.3 Hävyttömien paikannimien läheisyys lukijaan ja suomalaisuuteen	49
4 Lopuksi.....	53
Lähteet.....	57

1 Johdanto

”Härski, härskimpi, Suomen kartta”, kuuluu Iltä-Sanomien verkkoartikkelin otsikko 17.8.2015.

¹ ”Hörhö, Pervonmaa, Kiimakeidas... Nämä ovat Suomen hulluimmat paikannimet”, ilmoittaa Iltalehden otsikko 27.6.2016.² ”Onko tämä Suomen rivoinkunta?”, kysyy matkailusivusto Rantapallo.fi:n otsikko, joka jatkuu tarkentavasti: ”Tissikukkulat, Paskarasva ja Vittulampi samassa kylässä”.³ Tiede-lehden verkkokeskustelupalstalla hauskoja paikannimiä koskevassa keskustelussa eräs keskustelija pohtii asumista paikoissa, joiden nimet ovat jollain lailla kulttuurisesti erikoisia: ”Ihan kiinnostavaa sinänsä, että ihmiset ”suostuvat asumaan” tuontyyppisillä paikoilla—”.⁴

Paikannimet ovat ihmistä lähellä ja voivat herättää tunteita ja voimakkaitakin mielipiteitä. Tämä peilautuu myös mediassa, jossa pyritään kirjoittamaan suuria lukijakuntia tavoittavia juttuja. Media julkaisee vuosittain artikkeleita, joissa kummastellaan erikoisia paikannimiä. Aiheen kiinnostavuutta kuvaa myös se, että siitä on kirjoitettu oma matkailuoppaansa, *Homeperseensuo ja muita matkailukohteita* (Pietiläinen 2003). Siinä kerrotaan valikoiduista paikoista, joilla on jokin hävytön tai muuten suunniteltuun nimistöön verrattuna poikkeava nimi. Hävyttömissä paikannimissä esiintyy usein kiro sanoja, kuten *paska*, *pillu* ja *perse*, jotka ovat nekin tunnepitoista kielenkäyttöä.

Tutkimuksessani paneudun hävyttömiin paikannimiin kahdesta näkökulmasta. Ensin analysoin nimistöntutkimuksen menetelmin sellaisia paikannimiä, joissa esiintyy *perse*-sana. Tutkimuksen toinen osa keskittyy media-analyysiin, jonka materiaalina on verkossa julkaistuja artikkeleita hävyttömistä paikannimistä. Työn pyrkimyksenä on siis ensinnäkin valottaa hävyttömien sanojen esiintymistä paikannimissä yhden lekseemin verran, ja toisaalta tarkastella verkkoartikkelien avulla sitä, miten media esittää hävyttömät paikannimet lukijoilleen.

¹ <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000977492.html>

² <https://www.iltalehti.fi/hullusuomi/a/2016062721801909>

³ <https://www.rantapallo.fi/suomen-matkailu/onko-tama-suomen-rivoinkunta-tissikukkulat-paskarasva-ja-vittulampi-samassa-kylassa/>

⁴ https://www.tiede.fi/keskustelu/6448/ketju/hauskoja_paikannimia

1.1 Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset

Kiinnostuin tutkimukseni aiheesta yllämainitun kaltaisia verkkoartikkeleita lukiessani. Vaikuttaa siltä, että hävyttömyydet paikannimissä kiinnostavat kielenkäyttäjiä ja synnyttävät tunnepitoista keskustelua, minkä johdosta niistä on kirjoitettu mediassa melkein vuosittain ainakin 2010-luvulla. Maastamme myös todella löytyy paljonkin hävyttömiä paikannimiä, esimerkiksi toiseksi yleisin suomalainen lammen nimi on *Paskalampi* tai *Paskolampi* (Kiviniemi 1990: 187).

Tutkimukseni jakautuu kahteen osaan: ensimmäisessä osassa analysoin hävyttömiä paikannimiä onomastiikan keinoin, kun taas toisessa osassa tarkastelen median julkaisemia artikkeleita hävyttömistä paikannimistä tekstianalyttisin keinoin. Valitsin nimistöanalyysiin paikannimiä, joissa esiintyy sana *perse* joko nominatiivissa *perse*, genetiivissä *perseen* tai lyhentyneessä asussa *pers*. Kun viitataan tässä tutkimuksessa aineiston nimiin yleisesti, käytän käsitettä *perse*-nimi, ja nimielementeistä käytän käsitettä *perse*-sana. Tutkimuskysymyksiä ovat nimistöanalyysissa seuraavat:

- 1) Millaiset kohteet ovat saaneet nimiä, joissa esiintyy *perse*-sana?
- 2) Millaisia nämä nimet ovat rakenteeltaan ja semantiikaltaan?
- 3) Millaisia ovat paikkojen nimeämisperusteet?
- 4) Millaisia rinnakkaisnimiä paikoille on annettu?
- 5) Mikä on *perse*-nimien maantieteellinen levikki?

Työn toisessa osassa tarkastelen hävyttömien paikannimien ympärille rakentuvia diskursseja mediassa julkaistuista artikkeleista. Paikannimiin liitetyt affektiiviset eli tunnepitoisiksi käsitetyt sanat ovat analyysin keskiössä. Affektiivisia ovat sellaiset kielelliset konstruktiot tai muut kielenaineokset, jotka viestittävät suhtautumista tai asennoitumista johonkin, esimerkiksi ironiaa, tunteellisuutta tai epäilevää asennetta. Voimasanat, joita tässä tutkielmassa tarkastelen, ovat itsessään leksikaalistuneita affektisia ilmaisuja (VISK § 1707).

Suomen kielen yleisimpiä kiro sanoja ovat *vittu*, *saatana*, *perkele* ja *helvetti*, mutta myös sanoja *paska*, *perse* ja *hitto* käytetään usein (Tammi 2002, Hjort 2017). Kiroilua pidetään voimakkaana, tunnepitoisena kielenkäyttönä, joka saattaa tuntua epämukavalta kuulijoista ja jota tulee jopa välttää naisten ja lasten kuullen (Eckert & McConnell-Ginet 2003: 181–182, Ljung 2011: 4). Hävyttömissä paikannimissä esiintyy paljon sanoja, jotka mielletään voima- ja

kirosanoiksi. Sanoilla kommentoidaan ja prosessoidaan asioita, jotka herättävät tunteita ja tuntemuksia. (Hjort 2017.)

Hypoteesini on, että hävyttömiä paikannimiä eli kiro- tai voimasanaksi mielletyn nimenosan sisältäviä paikannimiä kuvataan uutisteksteissä tunnepitoisesti värittyneillä sanoilla, jotka osoittavat kirjoittajan mielipidettä tai asennoitumista tällaisia paikannimiä kohtaan. Tutkin artikkeleissa esiintyviä affektisia rakenteita, joita hävyttömiin paikannimiin liitetään mediateksteissä. Tarkastelen adjektiiveja, adverbeja, substantiiveja, partikkeleita, pronomineja sekä verbejä. Adjektiiveista tutkin suhteellisia adjektiiveja, jotka aineistossani esiintyessään ovat arvotuksia ilmentäviä asenneadjektiiveja (VISK § 605). Esimerkeistä voisivat käydä tämän luvun alussa mainitut adjektiivit *härski* ja *rivo*, jotka ovat ainakin osittain synonyymisiä ilmaisuja sanalle *hävytön*. Verbeillä on suuri vaikutus lauseen merkitykseen ja dynamiikkaan (Alho & Kauppinen 2013: 88), ja vaikka suurin osa tutkimieni artikkelien verbeistä onkin *olla-* ja *tulla-*tyyppisiä affektin kannalta neutraaleja verbejä, joukossa on myös joitakin teonsanoja, jotka mielestäni ovat merkityssisällöltään arvottavia ja kertovat täten jotakin kirjoittajan suhtautumisesta aiheeseen. Adverbit määrittävät aikaa, paikkaa, tapaa ja määrää, esimerkiksi *kauan*, *edessä*, *oikein* ja *paljon*. Adverbeihin kuuluvat myös monet intensiteettisanat, jotka luonnehtivat ominaisuuden, tavan tai määrän astetta, esimerkiksi *todella* ja *ihan* (§ 664), jotka voivat merkitä affektia. Substantiivien avulla kirjoittaja valitsee asioita ja näkökulmia puheenaiheeksi (Alho & Kauppinen 2013: 49), ja niillä viitataan joko konkreettisiin (esim. *kynä*, *Maija*, *Mustalampi*) tai abstrakteihin (esim. *rakkaus*, *musiikki*, *ajatus*) asioihin (§ 551). Substantiivien valinnalla voi myös ilmentää asennetta puheenaihetta kohtaan: voidaan esimerkiksi tarkastella sitä, viitataanko asunnottomiin *kodittomina* vai *pummeina* tai onko jokin uusi aate tai keksintö *uhka* vai *mahdollisuus*.

Tutkimuskysymyksiä ovat media-analyysiosuudessa seuraavat:

- 1) Millaisia affektisia, asennetta tai mielipidettä ilmentäviä rakenteita hävyttömiin paikannimiin liitetään mediateksteissä?
- 2) Mitä nämä asenteet ja mielipiteet kertovat kirjoittajien suhtautumisesta hävyttömiin paikannimiin?

Nimien hävyttömyyttä kuvaavan käsitteen valitseminen tutkimukseeni oli jonkinasteinen prosessi, sillä toimivia sanoja on useita. Tutkimukseni media-aineistossa käytetään monenkirjavaa sanastoa hävyttömiä paikannimiä kuvaillaessa: *härski*, *epäkorrekti*, *erikoinen*, *hauska* ja niin

edelleen. Aiemmassa tutkimuksessa nimiin on viitattu sanalla *hävytön*. Myös *Homeperseensuo ja muita matkailukohteita* -teoksessa esiteltyjen paikkojen nimiä kutsutaan hävyttömiksi. Lisäksi jotkin tarkastelemani uutistekstit käyttävät *hävytön*-sanaa kuvaillessaan tietynlaisia paikannimiä. Sana kelpaa hyvin siis myös omaan tutkimukseeni.

Hävytön paikannimi viittaa tutkimuksessani paikannimiin, jotka saattavat nykyajan kielenkäyttäjistä vaikuttaa hämmentäviltä, sillä ne sisältävät nykykielessä ja -kulttuurissa kirosanoina tai muuten alatyylisinä pidettyjä sanoja, kuten tutkimani takapuolta tarkoittava *perse*, ulostetta tarkoittava *paska* tai miehen sukupuolielimeen viittaava *mulkku*. Kun vaikkapa *Paskaojia ja Terskanperiä* vertaa suunnitellun kaupunkinimistön sisältämiin teemoituksiin, kuten Helsingin *Aurinkolahteen* tai Hämeenlinnan *Asemanrantaan*, voi huomata, että nimet ovat keskenään vähän kuin eri maailmoista. Sellaisissa ne ikään kuin onkin kohteilleen annettu ja sellaisissa ne elävät yhä: *aurinkolahdet* modernissa, kaavoitetussa kaupunkikuvassa ja *terskanperät* maaseudulla ja metsissä. Vaikka kaupungin ja maaseudun paikannimet ovat pääasiassa samankaltaisia, on kaupungissa vallitseva suunniteltu paikannimistö virkamiesten kehittämää ja – nimensä mukaisesti – suunniteltua, kun taas perinnäiset paikannimet sijaitsevat siellä, missä luonnonpaikkoja on enemmän, ja niitä on annettu spontaanisti (Ainiala ym. 2008: 131).

1.2 Paikannimiaineisto ja -metodit

Perse on kansanomainen nimitys ihmisen tai eläimen takapuolesta. *Suomen sanojen alkuperä* (SSA 1995: 341) liittää sen ihmisen tai eläimen takapuolen lisäksi housuntakamuksiin, paka-roihin, pohjaan ja perään ja arvelee, että se ”kuulunee *perä*-sanan yhteyteen”. Anttila (1988) tutkii paikannimiä, joissa esiintyy sukupuolielimiin viittaavia sanoja. Tahdon täydentää tätä tutkimusta tarkastelemalla sukupuolielinsanoille läheisen *perse*-sanan esiintymistä paikannimissä.

Kvantitatiivisesti analysoitava nimiaineistoni koostuu 330 paikannimestä, joista 258:ssa esiintyy nominatiivimuotoinen *perse*, 46:ssa genetiivimuoto *perseen* ja 26:ssa loppuheittoinen muoto *pers*. Näillä nimillä on yhteensä 96 rinnakkaisnimeä tai -muotoa, jotka sisältyvät myös aineistooni. Aineisto on kerätty käsin Kotimaisten kielten keskuksen nimiarkiston nimilipuista ja sähköisestä Nimiarkisto.fi-palvelusta. *Perse*-sanat ovat viittä nimeä lukuun ottamatta paikannimien määriteosina, sillä nimiliput ovat arkistossa aakkosjärjestyksessä. Nimiarkisto.fi on ollut korvaamaton apu, mutta sinne ei ole siirretty kaikkia nimilipuista löytyviä tietoja, kuten mahdollisia nimeämisperusteita tai muita kerääjien tekemiä huomioita.

Paikanlajeja analysoin käyttäen Eero Kiviniemen (1990) kehittämää PA-sanojen eli paikkaa luokittelevien appellatiivien luokittelujärjestelmää, jossa paikannimet jaotellaan paikanlajeja kuvaaviin pää- ja alaluokkiin. Kiviniemi on kattavasti luetellut ja eritellyt myös sellaisia maastotermejä, jotka nykykielenkäyttäjälle ovat merkitykseltään epäselviä, kuten omassakin aineistossani esiintyvät ja alempana käsiteltävät *hankura*, *laukku* ja *runteli*.

Syntaktis-semanttisen luokittelumallin avulla tarkastelen paikannimistä löytyviä nimenosia sekä paikkojen nimeämisperusteita. Analyysissa nimet jäsennellään syntaktisiin *nimenosiin* eli elementteihin, joilla on nimenmuodostuksen kannalta paikkaa yksilöivä tai kuvaava funktio (Ainiala ym. 2008: 98, 108–109). Sitä käyttämällä tutkija asettuu nimenantajan näkökulmaan ja pyrkii siten selvittämään, millaisia seikkoja nimeämisen taustalta löytyy. Nimien rakenteita ja nimeämisperusteita käyn läpi syntaktis-semanttisen luokittelumallin avulla.

1.3 Media-analyysiaineisto ja -metodit

Oman analyysinsa saava toinen aineisto sisältää seitsemän vuosina 2011, 2012, 2014, 2015, 2016, 2017 ja 2019 verkossa julkaistua artikkelia, joiden aihe on hävyttömät paikannimet. Artikkelit eivät käsittele pelkästään *perse*-sanana sisältäviä paikannimiä kuten tutkimukseni paikannimianalyysiosuuden aineisto, vaan ne kattavat suuren joukon kaikenlaisia hävyttömiksi miellettyjä paikannimiä. Tutkin, millaisia affektisia ilmauksia hävyttömiin paikannimiin liittyy mediateksteissä tarkastelemalla, millaisin adjektiivein, adverbein, substantiivein ja verbein niistä puhutaan.

Taulukko 1. Media-analyysissa käytetyt artikkelit.

Artikkelin otsikko	Päiväys, kirjoittaja, julkaisija	URL
Paskaa pahempaa ei paineta karttaan	23.3.2011, YLE Lahti, YLE	https://yle.fi/uutiset/3-5330288
Suomi, hävyttö- mien nimien luvattu maa – katso erikoiset paikkojen nimet!	9.2.2012, Simo Holopainen, Ilta-Sanomat	https://www.is.fi/matkat/art-2000000476189.html

Suomi, satojen Pas- kolampien maa	30.8.2014, Anna- Maria Talvio, YLE	https://yle.fi/uutiset/3-7430222
Härski, härskimpi, Suomen kartta – kyllä, nämä yli 1600 roisia paikan- nimeä löytyvät Suomesta	17.8.2015, Juuso Lehtinen & Matti Markkola, Ilta-Sano- mat	https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000977492.html
Hörhö, Pervonmaa, Kiimakeidas... Nämä ovat Suomen hulluimmat paikan- nimet	27.6.2016, Hanna Gråsten, Iltalehti	https://www.iltalehti.fi/hullu-suomi/a/2016062721801909
Onko tämä Suomen rivoin kunta – Tissi- kukkulat, Pas- karasva ja Vittu- lampi samassa ky- lässä	7.11.2017, Inka Khanji, Rantapallo	https://www.rantapallo.fi/suomen-matkailu/onko-tama-suomen-rivoin-kunta-tissikukkulat-pas-karasva-ja-vittulampi-samassa-kylassa/
Miksi Pohjois-Suo- messa on paljon enemmän rivoja paikannimiä kuin etelässä?	12.2.2019, Mikko- Pekka Heikkinen, Helsingin Sanomat	https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005997516.html

Kielenkäyttö on tilannekohtaista sosiaalista toimintaa. Ihminen tutkii rakenteiden lisäksi sävyä erilaisista kielellisistä konstruktioista eli rakenteista, jotka voivat olla sanoja, sanaryhmiä, lausekkeita tai kokonaisia tekstejä. Ne ikään kuin tallentuvat ihmisen mieleen tietyn sävyisinä: esimerkiksi konstruktio *ei marjan marjaa* kuvanee ihmetystä ja *olisit sanonut* harmistuneisuutta. (Alho & Kauppinen 2013: 23.)

Media-analyysini pohjautuu diskurssintutkimuksellisen teorian osaan, affektisyyden käsitteeseen. Diskurssintutkimukselle tärkeä teoreettinen kehys on tilannekonteksti, joka

kuvaa kielenkäyttöä ja sosiaalista toimintaa ja jonka avulla näiden välistä yhteyttä on mahdollista tarkastella (Pietikäinen & Mäntynen 2020). Journalistinen teksti on tilannekontekstiltaan kirjoittajan eli kertojan viestintää lukijalle eli vastaanottajalle. Sanomalehtityö on määritelty aikojen saatossa lukuisin eri tavoin, mutta esimerkiksi Vos (2018: 4) tiivistää sen olevan sosiaalisesti rakennettua ja motivoitua työtä, jota tehdään yhteiskunnallisesti merkittävien uutisten ja keskustelun muotoiluksi ja levittämiseksi. Historiallisesti sanomalehdistön tehtävä on ollut sekä välittää tietoa että viihdyttää lukijoita. (Kalliokoski 1999: 39.) Journalistinen teksti ei tyyppillisesti puhuttele lukijaa suoraan, vaan sen on saatava aikaiseksi kommunikatiivinen yhteys käyttämällä kielellisiä ja retorisia keinoja, joilla kiinnittää ja pitää lukijan huomio, ja joilla luoda merkityksellisyyttä vuorovaikutukseen (Cotter 2012: 113–114).

Affekti on eräs tällainen keino. Se on laaja ja vaikeasti määriteltävä tutkimusalue, mutta rajauksia on kuitenkin mahdollista tehdä. Affektisuus tarkoittaa sellaisia konventionaalistuneita konstruktioita ja muita kielenaineiksia, joilla puhuja voi osoittaa suhtautumistaan tai asennoitumistaan puheena olevaan asiaan tai puhekumppaniinsa. Suurin osa affektin tutkimuksesta on suuntautunut puhuttuun kieleen, jolloin prosodially on tärkeä rooli sen merkitsijänä. (Kukkasjärvi 2003: 7.) Prosodia ei kuitenkaan ilmene kirjoitetussa kielessä, jolloin affektia voidaan ilmaista myös muun muassa pronomien valinnalla, painotuksilla, adverbeilla, modaalisuudella, sanajärjestyksellä ja toistolla (Ochs 1989: 1).

Affekti on myös leksikaalistunut tiettyihin sanaryhmiin: haukkuma-, kiro- ja voimasanoihin, jotka ovat tämän tutkimuksen keskeisintä aineistoa, sekä interjektioihin ja affektiivisiin johdoksiin (VISK § 1707). Interjektioilla eli huudahduspartikkeleilla, kuten *huh*, *hyi* ja *aih* osoitetaan suhtautumista johonkin odottamattomaan tapahtumaan tai asioiden käänteeseen (§ 856). Interjektiot eivät ole journalistiselle tekstille ominaista kielenkäyttöä, eikä niitä siksi näy aineistossanikaan. Asenteita ja mielipiteitä voi ilmaista kuitenkin kaikenlaisilla lauseenjäsenillä, kuten adjektiiveilla, verbeillä ja substantiiveilla. Esimerkiksi monikko, partitiivi, passiivi, jussiivi sekä frekventatiivi- ja momentaaniverbit voivat kontekstista riippuen kerätä itseensä affektisia merkityksiä. Frekventatiiviverbit ilmaisevat toistuvaa, ajoittaista tekemistä tai tapahtumista ja momentaaniverbit rajattua hetkeä, joka tapahtuu vain kerran. Momentaaniverbejä ovat esimerkiksi *kavahtaa*, *hätkähtää* ja *väsähtää*, frekventatiiviverbejä taas muun muassa *uiskennellä*, *paisutella* ja *höpötellä*. (§ 1731–1735.) Affektin vastakohtaksi voisi asettaa neutraalin tekstin, joka noudattaa kieliopillisia konventioita, ja jonka pääasiallinen tehtävä on välittää informaatiota (Yli-Vakkuri 1986: 2). Affektin voi siis joissain tapauksissa katsoa olevan jotakin

tekstilajin normeista poikkeavaa, joka tällä poikkeavuudellaan kiinnittää lukijan tai kuulijan huomion.

1.3 Aikaisempi tutkimus

Syntaktis-semanttinen analyysi on ollut suosittua suomalaisessa nimistöntutkimuksessa. Sitä on hyödynnetty usein opinnäytetöissä, joissa käytetään aineistona erilaisia paikannimistöjä, esimerkiksi tietynlajisten paikkojen tai jonkin yksittäisen kylän nimistöä (Ainiala ym. 2008: 101). Esimerkiksi vesistönimistä on tehty paljon opinnäytetöitä (mm. Laamo 2003; Puosi 2000; Salmi 1999). Nimistössä esiintyvät eläimiin viittaavat sanat ovat olleet myös suosittuja tutkimuskohteita: Aaltonen (1987) on tarkastellut *joutsen*-sanana sisältäviä paikannimiä, Ahonen (1994) *jänis*-, Arjovuo (1994) *poro*- ja Valkeinen (2015) *käärme*-alkuisia paikannimiä. Myös mytologiaan tai kulttuuriin viittaavia sanoja sisältäviä nimiä on tutkittu, esimerkiksi Aalto (2019) on tarkastellut *ukko*-sanaa paikannimistössä ja Mallat (2007) naiseen viittaavilla sanoilla alkavia paikannimiä. Sen sijaan ihmisen ruumiinosaan viittaavia sanoja sisältävien nimien tutkimukseen ei juuri törmää.

Pro gradu -tutkielmassaan *Hävyttömät paikannimet* (1988) Anttila tutkii *kulli*-, *kyrpä*-, *mulkku*-, *pillu*-, *suoro*- ja *vittu*-sanoja tai niiden johdoksia sisältäviä paikannimiä syntaktis-semanttisen analyysin avulla. Aineisto käsittää yhteensä 1283 paikannimeä. Syntaktis-semanttisen analyysin avulla tarkastellaan nimien rakennetta, nimenosien funktioita, nimeämisperusteita sekä leksikaalisia luokkia. Erityisesti Anttila tarkastelee erityispiirrettä ilmaisevia nimiä ja sitä, miksi sukuelintä kuvaavia sanoja on käytetty paikannimissä. Nimeämisperusteita on löytynyt 652 nimen nimilipuista. Yleisin niissä esiintynyt nimeämisperuste oli paikan sijainti johonkin toiseen paikkaan nähden. Paikkojen ulkomuoto puolestaan motivoi nimeämistä vain 78 nimen kohdalla. Suurin osa eli 460 tutkituista nimistä on vesistöjen nimiä ja niistä yleisin on *Vittulampi*.

Toinen syntaktis-semanttista analyysia hyödyntävä pro gradu on Sonja Valkeisen (2015) *Käärme-alkuiset perinnäiset paikannimet*. Tutkimusaineisto koostuu 2217 *käärme*-alkuisesta paikannimestä. Valkeinen selvittää, minkälaiset luonnonpaikat ovat *käärme*-alkuisia nimiä saaneet, millaisia syntaktis-semanttisia rakenteita nimistä löytyy, mitä nimeämisperusteita niihin liittyy sekä millainen nimien levikki on. Yleisimpiä paikanlajeja ovat maankohoumat, joita aineistosta löytyy 878 kappaletta. Seuraavaksi yleisimpiä ovat metsäiset (203),

soiset (143) ja kiviset (119) paikat. Käärmeiden runsas esiintyvyys on ollut lähes poikkeuksetta yleisin nimeämisperuste paikanlajista riippumatta.

Kaija Mallat (2007) puolestaan tutkii väitöskirjassaan suomalaisia paikannimiä, joiden alkuosana on sana *kyöveli*, *nainen*, *naara(s)*, *neitsyt*, *morsian*, *ämmä* ja *akka*. Tutkimuksessa selvitetään, miksi paikat ovat saaneet naiseen viittaavan sanan sisältäviä nimiä ja millaisia merkityksiä yllämainituilla sanoilla on ollut historiallisesti ja erilaisissa suomen murteissa. Tutkimuksen tavoite on nostaa esiin *mytologisia paikannimiä*, jotka ”sisältävät ja välittävät sel-laista sosiaalisesti merkityksellistä tietoa, jonka avulla perustellaan jonkin vakiintuneen käyt-täytymistävän tai asiointilan alkuperää ja tehtävää yhteisössä” (Mallat 2007: 35). Tutkimuk- sessa pohditaan hieman myös sitä, mitä paikannimet kertovat naisen asemasta yhteiskunnassa.

Myös affektisuutta lehtiteksteissä on tutkittu ainakin 2000-luvulla jonkin verran. Linden (2015) tarkastelee Hymy-lehden 43 artikkelia ja niissä verbien, adjektiivien ja substan- tiivien kautta ilmentyvää affektisuutta ja emotiivisuutta sekä plus- ja miinusmerkkisiä sanoja, jotka osaltaan rakentavat emotiivisia merkityskokonaisuuksia: plussanat välittävät lukijalle po- sitiivista mielikuvaa, miinussanat taas negatiivista. Verbien tarkastelussa käydään läpi artikke- leissa esiintyvät frekventatiivi- ja momentaaniverbit, joilla liioitellaan, vähätellään ja luodaan epävarmuuden tunnetta. Artikkeleissa verbit ja adverbit osoittavat sen, miten aiheena oleva henkilö puhuu itsestään ja tilanteestaan. Adjektiivien tarkastelussa kohteena ovat fyysiset ja psyykkiset adjektiivit, joista ensin mainituilla kuvataan ulkoista havaintomaailmaa ja jälkim- mäisellä sisäistä. Adjektiivit luovat teksteihin halutun tunnelman, oli se synkkä tai toiveikas. Lukija yritetään saada samastumaan kerronnan kohteeseen kuvaamalla tätä plus- tai miinussa- noilla.

Kukkasjärvi (2003) tutkii Suomen Kuvalehdessä vuonna 2001 julkaistujen 20 do- pingtekstin poeettisia ilmaisuja, tekstien kohosteisuutta, metaforia ja parallelismia affektin vä- lineenä. Suomalaishiittäjien kiinnijääminen dopingista järkytti monia ja synnytti pettymyksen ja epäuskon tunteita. Dopingtekstien mukaan suomalaiset menettivät maineensa ulkomailla ta- pauksen vuoksi. Affektia teksteissä ilmentävät muun muassa kansallisurheilun ja ”keinotekoi- sen manipuloinnin” vastakkainasettelu, puhekieliset ilmaukset ja näkökulmanvaihdukset. Do- ping kuvataan teksteissä tuhoavana voimana ja suomalaisurheilun ylle lankeavana synkkänä varjona. Tekstit myös esittävät toimintaohjeita skandaalista selviämisen avuksi ja esittävät vel- voitteita ja vaatimuksia pääasiassa Suomen Hiihtoliitolle, mutta eivät juurikaan yksittäisille hiihtäjille.

Kilpiä (2013) tutkii leksikaalisen leikittelyn, alluusioiden, eksklamatiivisten ja imperatiivisten rakenteiden, kommenttiadverbien ja -partikkelien ilmentämää kielellistä asennoitumista Talvivaara Kaivososakeyhtiö Oyj:n pörssitiedotteissa. Hän tarkastelee 39 pörssitiedotetta, Talvivaaraa koskevaa 71 yritysanalyysitekstiä sekä yksittäisiä katkelmia blogeista ja talousuutisista. Kirjoittaja kutsuu tutkittavissa teksteissä lukijan olemaan kanssaan samaa mieltä. Yritysanalyysit ovat subjektiivisempia kuin pörssitiedotteet, mutta Kilpiän mukaan kummankin tekstilajin kirjoittajien kielellinen subjektiivisuus ja objektiivisuus ovat ristiriidassa niiden toimijaroolien subjektiivisuuden ja objektiivisuuden kanssa.

1.4 Tutkimuksen kulku

Tutkimus jakautuu kolmeen osaan: ensimmäinen osa eli luku 1 on johdanto, jossa käydään läpi tutkimuksen kulkua, aineistoa, aikaisempaa tutkimusta sekä tutkimusmenetelmät. Toinen osa eli luku 2 sisältää *perse*-nimien nimistöanalyysin, jossa erittelen syntaktis-semanttisen luokittelumallin avulla yhteensä 330 paikannimen rakennetta ja nimeämisperusteita. Lisäksi tarkastelen nimien paikanlajeja, nimenantoon liittyviä tarinoita sekä rinnakkaisnimiä ja -muotoja. Luvussa 3 tarkastelen mediassa julkaistuja uutistekstejä, joiden aiheena ovat hävyttömät paikannimet. Lähtökohtana on etsiä ja analysoida artikkeleista löytyviä affektisia rakenteita, joilla kyseisiin nimiin teksteissä viitataan.

2 Nimistöanalyysi *perse*-nimistä

Tässä luvussa tutkin *perse*-nimiä syntaktis-semanttisen analyysin avulla ja selvitän, minkä lajisille paikoille nimiä on annettu, miten nimet rakentuvat ja millaisia perusosia kaksiosaisissa yhdysnimissä esiintyy sekä mitä nimeämisperusteita nimillä on. Lisäksi tarkastelen nimien levinneisyyttä ja niille annettuja rinnakkaisnimiä ja -muotoja

Tutkimuksen aineistossa on yhteensä 330 paikannimeä, joista 258:n määriteosissa esiintyy nominatiivinen sanamuoto *perse*. Lisäksi aineistoa kootessa ilmi tuli yhteensä 101 rinnakkaisnimeä tai -muotoa. Niistä 12 on *perse*-nimiä. Genetiivialkuinen *perseen*-määriteosa löytyy 46 paikannimestä ja yhdestä rinnakkaisnimestä. Sisäheittoinen *pers*-määriteosa puolestaan

esiintyy 26 paikannimessä ja kolmessa rinnakkaisnimessä. Lopuista 80 rinnakkaisnimestä ei löydy *perse*-sanoja.

2.1 *Perse*-nimien paikanlajit

Kaikki aineiston paikannimet ovat perinnäisiä paikannimiä eli suunnittelemattomia, spontaanisti annettuja paikannimiä, jotka ovat syntyneet niitä tarvitsevista yhteisöissä. Perinnäiset paikannimet ovat usein vanhoja nimiä. Kun perinnäisiä paikannimiä jaotellaan paikanlajinsa perusteella, perustavin jako tehdään kulttuurinimiin ja luontonimiin: kulttuurinimet viittaavat ihmisen tekemiin paikkoihin, luontonimet luonnonpaikkoihin. (Ainiala ym. 2009: 88–90.)

Seuraavaksi erittelen nimiaineistoa PA-sanojen eli paikkaa luokittelevien appellatiivien perusteella. Malli koostuu kahdeksasta paikanlajien pääluokasta 10–80 sekä niiden paikanlajia tarkentavista alaluokista. Pääluokat 10–40 edustavat kulttuurinimiä: pääluokka 10 kulttuuriin liittyviä alueita kuten kylät, luokka 20 yksittäisiä asumuksia ja rakennuksia, luokka 30 teitä, rakennelmia ja tekopaikkoja ja luokka 40 viljelyksiä, heinämaita ja laitumia. Pääluokat 50–80 käsittävät puolestaan luontonimet: 50 maanpinnan muodostumia, 60 maaperään ja kasvillisuuteen pohjaavia paikkoja, 70 veden ja maan rajapaikkoja ja 80 vesistöjä. (Kiviniemi 1990: 53–80.)

Jaottelu on ensi näkemältä yksinkertainen, mutta Kiviniemi itsekin (1990: 46) huomauttaa, että jotkin paikanlajit, muun muassa ahoniitty ja apaja, saattavat olla hiukan ongelmallisia silloin, kun ne pitäisi asettaa joko kulttuurinimien tai luontonimien luokkaan. Tällaisissa tapauksissa luokittelu tapahtuu nimikohtaisesti. Koska aineistossani on tällaisia epäselviä tapauksia paljonkin, eikä selvitystä paikkojen keskeisyydestä, syrjäisyydestä tai nimenantoperusteista aina löydy, olen pyrkinyt tekemään jaottelun Kiviniemen mallin mukaan. Esimerkiksi apaja, joka tarkoittaa nuotanvetopaikkaa, on listattu vedenalaiseksi paikaksi luontonimien alaluokkaan 83, niityt taas kulttuuripaikkojen joukkoon alaluokkaan 42.

Taulukkoihin 2 ja 3 on listattu aineiston paikannimien paikanlajit sekä niiden määrät sekä paikkojen määrät.

Taulukko 2. Kulttuurinimien paikanlajit.

Paikanlajit	Määrä yhteensä
10. Alue	1
10. Kylä	1
20. Asutus ja rakennukset	13
21. Asumus, asuinpaikka, tilapäisasumus	10
22. Talous- tai tuotantorakennus	3
30. Kulkutiet, rakennelmat, tekopaikat	9
31. Tie	1
32. Matka, taival, lepopaikka	7
33. Tervahauta	1
40. Viljelykset, laitumet	40
41. Pelto, peltoalue, pellonosa	21
42. Niitty	18
43. Laidun	1
Yhteensä	63

Taulukko 3. Luontonimien paikanlajit.

Paikanlajit	Määrä yhteensä
50. Pinnanmuodostus	143
51. Maankohoumat	73
52. Rinne, törmä	46
53. Maanlaskeumat	13
54. Kivi, rotko	11
60. Maaperä, kasvillisuus	26
61. Metsä	7
62. Suo, silmäke, lähde	17
63. Pensaikko	1
64. Maaperän aineksen perusteella	1
70. Veteen rajautuvat paikat	34
71. Niemi	17
72. Lahti	13
73. Ranta	1
75. Saari	3
80. Vedet	64
81. Järvi, lampi	27
82. Salmi	1
83. Vedenalainen paikka	11
84. Vesikuoppa	1
85. Joki, luonnonoja, puro	16
86. Ojansuu	1
87. Koski, virtapaikka	7
Yhteensä	267

Enemmistö aineistoni nimistä on luontonimiä: 267 (noin 81 %) nimeä 330:sta. Kulttuurinimiä aineistossa on 63 (noin 19 %). Koko aineistossa on yksi mystiseksi jäävä paikannimi, *Perseenmaa*, jonka tarkka laji tai karttakoordinaatit eivät ole selvillä. Digitaalisessa Nimiarkistossa sen kohdalle on merkitty nimenlajin selvitykseksi 'nimenosa, virheellinen karttanimi tai muu nimietieto'. Olen määrittänyt sen paikanlajiksi 'metsän', sillä Kiviniemi (1990: 72) mainitsee *maan* yhtenä nimityksenä metsäalueille muun muassa *luhdan* ja *kankaan* ohella. Luontonimien kohdalla on odotuksenmukaisesti enemmän eri paikanlajeja kuin kulttuurinimien kohdalla. Olen eritellyt luonnonpaikoille ylläolevia taulukkoja tarkemmat 36 erilaista paikanlajia ja kulttuurinimille 14.

Perse-nimien paikanlajeja tarkastelemalla saa havainnollisen kuvan siitä, millälaisille kohteille näitä nimiä on annettu. Anttilan (1988: 111) mukaan sukupuolielinsanoja sisältäviä nimiä on eniten vesistöillä, sitten veteen rajautuvilla paikoilla ja kolmanneksi pinnanmuodostumilla eli maankohoumilla ja -laskeumilla. Eniten *perse*-nimiä on annettu maankohoumille, rinteille ja törmille: näistä kallioiden nimiä on 66 ja mäkien nimiä 45. Rinteisiin ja törmiiin lukeutuu myös yksi joentörmä. Mahdollisia syitä tiettyjen paikanlajien ylivoimaiseen edustukseen käydään läpi nimeämisperusteita ja -tarinoita käsittelevässä alaluvussa 2.3. Maankohoumiin kuuluvat myös vaarat (3 nimeä), töyssyt (2 nimeä), hiekkadyynit (1 nimi) ja vuoret (1 nimi). Valkeinen (2015: 23) huomauttaa omassa paikanlajianalysissaan, että maankohoumien nimitykset voivat olla päällekkäisiä ja sama paikka voi nimen käyttäjästä riippuen olla *vuori* tai *kallio*. *Perse*-nimen saaneita maankohoumia on vähemmän, ja niitä edustavat tässä aineistossa notkelmat (9 nimeä), kuopat (4 nimeä) ja rotkot (3 nimeä).

Toisiksi eniten *perse*-nimiä on annettu vesistökohteille. Eniten *perse*-nimiä ovat saaneet lammet (26 nimeä). Toisiksi eniten nimiä on puroilla (8 nimeä), apajilla (7 nimeä) ja ojilla (7 nimeä). Vähemmän edustettuja paikanlajeja ovat virtapaikat (4 nimeä) ja kosket (3 nimeä). Yhden nimen ovat saaneet järvi, salmi, luoto, syväne, matalikko, kari, ojansuu sekä vesikuoppa. Suohon liittyvistä paikoista eniten *perse*-nimiä ovat saaneet suot (11 nimeä), sitten silmäkkeet (3 nimeä) ja lähteet (3 nimeä). *Perse*-nimiin liitetään monissa tapauksissa soinen tai vetinen maasto, mistä lisää alaluvussa 2.3.

Kulttuurinimistä eniten *perse*-nimiä on annettu pelloille ja niityille ja erityisesti niiden takaosille tai muille, kauempana sijaitseville pelloille tai niityille, mikä käy yksiin *perse*-sanana peräosaa ilmaisevan merkityksen kanssa. Matkoihin, taipaleisiin ja lepopaikkoihin lu-

keutuvat tienhaara ja -mutka, lepopaikka ja veräjä (kaikista 1 nimi) sekä sillat (3 nimeä). Asumuksista *perse*-nimiä ovat saaneet talot, torpat ja mökit (kaikista 3 nimeä) sekä tila (1 nimi). Talous- ja tuotantorakennuksista nimiä ovat saaneet lato (2 nimeä) ja talli (1 nimi).

Perse-nimet ovat aineistoni perusteella tyypillisiä alueilla, joilla ei sijaitse paljon asutusta tai viljelyksiä. Kiviniemen tutkimuksessa kulttuurinimiä löytyy tutkittavilta alueilta enemmän kuin luontonimiä. Kiviniemi perustelee tätä esimerkiksi sillä, että kulttuurinimien määrä on suorassa suhteessa siihen, miten vahvasti alueella on kulttuuria edustavia kohteita enemmän kuin luontokohteita. Varsinkin viljelysten lisääntyessä kasvaa ennen kaikkea asutus- ja viljelysnimistön määrä (Kiviniemi 1990: 47, 49.) *Perse*-nimet ovat enimmäkseen luontonimiä, vaikkakin kulttuurinimistä eniten *perse*-sanoja löytyy peltojen ja niittyjen nimistä. *Perse* on selvästi jonkinlaisilla kulttuurisilla merkityksillä latautunut sana, eikä sitä aineistoni perusteella ole haluttu esimerkiksi kovin monien asutusten tai teiden nimiin.

2.2 *Perse*-nimien levinneisyys

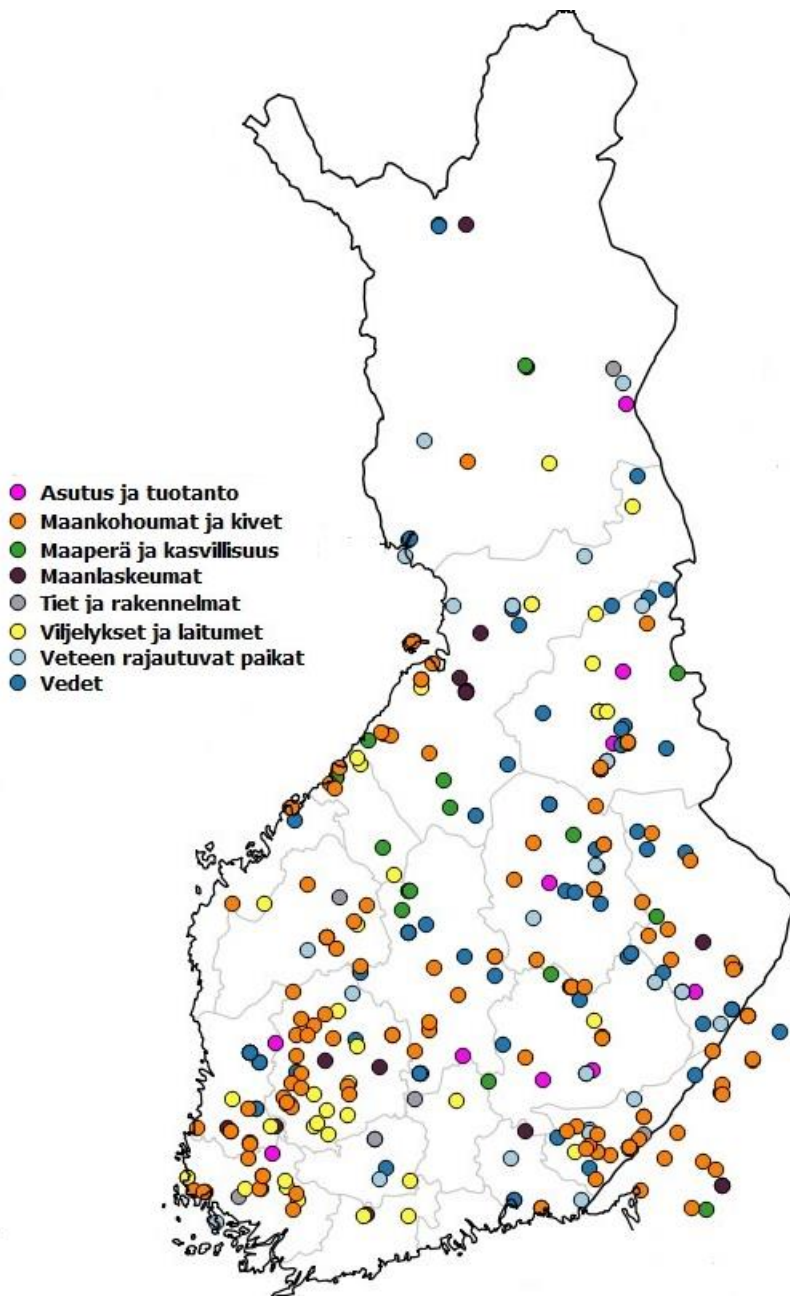
Kaupunkialueilla hävyttömät nimet ovat harvinaisia (Pietiläinen 2003: 13). Ainialan⁵ mukaan sellaisissa paikoissa, joissa luontokohteita on paljon, hävyttömät nimet puolestaan korostuvat. Näin on esimerkiksi pohjoisessa Suomessa, jossa asutus on harvaa verrattuna maan eteläisempiin osiin. Kuitenkin *perse*-nimiä löytyy esimerkiksi Lapista vain 10, vaikka kyseinen maakunta on kaikista harvimmin asuttu. On toki mahdollista, että siellä esiintyy enemmän muunlaisia hävyttömiä sanoja sisältäviä paikannimiä. *Perse*-nimiä löytyy sen sijaan eniten Pirkanmaalta, Etelä-Karjalasta, Pohjois-Pohjanmaalta ja Kainuusta, joista kaksi viimeistä sijaitsevatkin melko pohjoisessa. Tiheimmin asutulla Uudellamaalla *perse*-nimiä on kaikista vähiten.

⁵ <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005997516.html>

Taulukko 4. Paikannimien levikki maakunnittain.

Maakunta	Lukumäärä
Pirkanmaa	34
Pohjois-Pohjanmaa	33
Etelä-Karjala	32
Kainuu	29
Satakunta	23
Pohjois-Karjala	22
Varsinais-Suomi	22
Etelä-Pohjanmaa	12
Rajantakainen Karjala	21
Pohjois-Savo	19
Keski-Suomi	18
Etelä-Savo	16
Lappi	10
Pohjanmaa	8
Keski-Pohjanmaa	7
Päijät-Häme	7
Kanta-Häme	6
Kymenlaakso	6
Uusimaa	5

Alla olevaan karttaan on jaoteltu nimiä kantavat paikat värien avulla paikanlajeittain. 21 paikkaa 330:sta sijaitsee Laatokan Karjalassa Antreassa (2), Hiitolassa (1), Kirvussa (1), Lumiväärällä (3), Metsäpirtissä (1), Muolaassa (1), Pälkjärvellä (2), Räisälässä (1), Sakkolassa (3), Sor-tavalassa (2), Suistamossa (1), Suojärvellä (1), Uusikirkolla (1) ja Valkjärvellä (1).

Kartta 1. Paikannimien levikki paikanlajeittain.

2.3 Nimien syntaktis-semanttinen rakenne

Suurin osa suomenkielisistä paikannimistä on kaksiosaisia yhdysnimiä, jotka koostuvat perusosasta ja määriteosasta (Ainiala ym. 2008: 87; Kiviniemi 1990: 44). Perusosa kertoo jotain paikanlajista, esimerkkinä vaikkapa useasti aineistossani esiintyvä *Persejärvi*. Määriteosa, tässä tapauksessa *Persejärvi*, yksilöi sen. Nimenosilla on kolmenlaisia funktioita: paikanlajia ilmai-

seva nimenosa on usein nimen *perusosa* ja kertoo, mitä lajia paikka on (*Persejärvi*, *Perseenkivi*); kohteen erityispiirrettä ilmaiseva nimenosa kertoo jotakin nimeä kantavasta paikasta ja on usein nimen *määriteosa* (esimerkiksi *Persejärvi* olla annettu järven nimeksi, jos järvi muistuttaa muodoltaan takapuolta); *nimittävä* funktio voi olla sekä määrite- että perusosalla ja ne ovat nimen sisältäviä, eli ne eivät kuvaile paikanlajia eivätkä paikkaa muutenkaan (Ainiala ym. 2008: 98–99.) Tästä voisi toimia esimerkkinä aineistossani esiintyvä *Perska*, joka ei anna kuvaa kohteensa lajista (niitty) eikä oikein erityisominaisuudestaan. Nimittävä funktio on myös *Persemäki*-nimenosalla aineistossani esiintyvissä nimissä *Suuri Persemäki* ja *Pieni Persemäki*.

Syntaktis-semanttisessa analyysissä tutkittava paikannimi puretaan nimenosiin sen tehtävän mukaan, ja kutakin nimenosaa kuvaa numero- ja kirjainkoodi. Numerokoodi kertoo, kuinka monta nimenosaa nimessä on, kun taas kirjainkoodi sisältää rakennetyypin tunnuksen A (paikan lajin ilmaiseva), B (nimittävä) tai C (erityispiirteen ilmaiseva). Taulukosta 3 käy ilmi, millaisia rakenteita aineistoni nimistä löytyy.

Taulukko 5. Nimien rakennetyypit.

Koodi	Lukumäärä	%
2 CA	305	92,4
2 CB	4	1,2
1 C	21	6,3

Kaksiosaiset yhdysnimet ovat suomalaisten paikannimien yleisin ilmaisutyyppi (Ainiala ym. 2008: 100). 2 CA -kaavan mukaisesti rakentuvat nimet ovat siksi niin voimakkaasti esillä myös tässä aineistossa. Yhdysnimet tarjoavat mahdollisuuden suuremmalle variaatiolle nimenmuodotuksessa kuin esimerkiksi sanaliitot (esimerkiksi *Muorinperse*) tai johtimet (esimerkiksi *Perska*) (Kiviniemi 1990: 88).

2.3 *Perse*-nimien yleiset ja erityiset perusosat

Kiviniemen (1990) mukaan suomalaisen paikannimistön yleisimpiä perusosia ovat *pelto*, *mäki*, *suo*, *niitty*, *saari*, *niemi*, *lahti* ja *oja*. *Perse*-nimet ovat useimmiten kuitenkin luontonimiä, ja

siksi *peltokin* esiintyy tutkimukseni aineistossa vain yhden nimen perusosana. *Saari* esiintyy aineistossa myös kerran ja *niittykin* vain neljästi. *Perse*-nimet myötäilevät kuitenkin Kiviniemen löydöksiä mäkien, niemiä, lahtien, soiden ja ojien osalta. Alle olen taulukoinut aineistoni kymmenen yleisintä perusosaa ja niiden osuudet aineistosta.

Taulukko 6. Perse-nimien yleisimmät perusosat.

Perusosa	Lukumäärä	%
kallio	69	20,9
mäki	37	11,2
lampi	21	6,3
koro	15	4,5
niemi	11	3,3
oja	8	2,4
kivi	8	2,4
suo	7	2,1
puro	7	2,1
lahti	5	1,5

Paikannimistöissä harvinaisemmin esiintyvistä perusosista tahdon mainita kymmenen yleisimmän joukossa olevan *koron* lisäksi *hankuran*, *haaran*, *laukun* ja *kastajaisen*, joita kutakin esiintyy aineistossa alle viisi. Ne ovat osa nykykielenkäyttäjälle vieraasta sanastosta, jota aineistossa vilahdelee tämän tästä *kallioiden* ja *kivien* joukossa. *Haara* ja *hankura* tarkoittavat haarauma-kohtaa, esimerkiksi ihmisen raajoissa tai puun oksissa. *Laukku* puolestaan tarkoittaa 'aukkoa tai reikää'⁶. Yhden kerran aineistossa esiintyvälle *kastajaiselle* sanakirjat eivät tarjoa selitystä, mutta kahdessa nimilipussa se viittaa joessa tai ojassa olevaan paikkaan, jossa virta on sellainen, että veneessä istuvan takapuoli saattaa kastua.

Taulukossa 7 olen vertaillut, miten hyvin nimien perusosat vastaavat aineiston paikanlajeja. Joidenkin nimien osalta vastaavia perusosia on huomattavasti vähemmän kuin saana vastaavia fyysisiä paikantarkoitteita. Esimerkiksi *mäkien* kohdalla tämä johtuu siitä, että monet *mäki*-nimen saaneet paikat ovat todellisuudessa kallioita. Tämä taas näyttäisi nimeämis-

⁶ http://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&word=laukku:1&sms_id=SMS_b45ca34c6934c6dc2dcaad44e0fa3eef

perusteiden mukaan johtuvan siitä, että monet näistä kallioista ovat toimineet mäenlaskupaikkoina varsinkin talvisin. *Lahtien* kohdalla suurempi-lukumääräinen ero johtuu taas siitä, että *lahti*-nimiä ovat saaneet monet lahdissa tai niiden välittömässä läheisyydessä sijaitsevat paikat, jotka eivät paikanlajeiltaan kuitenkaan vastaa *lahti*-käsitettä. Sama on tapahtunut myös *niemille* ja *soille*. Soiksi nimitetään nimiarkiston lippujen mukaan ainakin neljää paikkaa, jotka ovat lajeiltaan todellisuudessa peltoja, tämä todennäköisesti siksi, että pellot ovat aikaisemmin olleet soita.

Koro tarkoittaa *Suomen murteiden sanakirjan* mukaan 'koloa, lovea, uurretta tai kuoppaa', mutta myös 'peräaukkoa, pakaroiden välistä rakoa tai naisen sukupuolielintä'⁷. Kiviniemi (1990: 70) mainitsee sen puhuessaan maanlaskeumista, esimerkiksi alanteista tai notkoista. Se esiintyy aineiston perusosissa 11 kertaa ja määriteosissa neljästi.

Taulukko 7. Nimien perusosien vastaavuus paikanlajeihin nähden.

Perusosa	Paikanlaji	Perusosien lkm
kallio	66	60
mäki	45	29
lampi	26	21
niemi	17	11
oja	7	8
kivi	8	8
suo	11	7
puro	8	7
lahti	13	5

2.4 Nimeämisperusteet ja tarkoitteiden ominaisuudet

Seuraavaksi käsittelen paikkojen nimeämisperusteita, nimeämiseen liittyviä tarinoita sekä nimien tarkoitteiden ominaisuuksia, jotka voisivat ehkä valottaa sitä, millä perustein *perse*-nimiä on paikoille annettu. Olen löytänyt yhteensä 172 nimilipusta nimeämisperusteita tai sellaiseksi

⁷ http://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&word=koro:2&sms_id=SMS_74321a9a4a38228c69204926c1b72557

tulkittavia seikkoja, jotka liittyvät paikkojen muotoon, käyttötarkoitukseen, nimeämistarinoihin tai ympäröivään nimistöön.

Käsitellessään paikannimien yleisimpiä määriteosia Kiviniemi (1990: 148) toteaa, että Suomessa paikan esteettisyys tai sitä kohtaan tunnettu arvostus on näkynyt nimenannossa, mutta niiden ilmaiseminen on ollut arkisempaa. Sama järvi voisi esimerkiksi olla nimeltään *Valkeajärvi*, mutta myös *Kaunisjärvi*. En pysty tutkimuksessani ottamaan kantaa *perse*-nimiä kantavien paikkojen esteettisyysarvoihin tai siihen, mikä niiden ulkonäön yhteys nimenantoon on ollut, jos sitä on ollut, eli esimerkiksi miten paljon paikat tosiasiasa muistuttavat takapuolta. Sen sijaan tarkastelen nimeämisperusteita ja nimeämiseen liittyviä tarinoita, jotka voivat antaa osviittaa paikkojen arvostuksesta yhteisössä.

Kaikki ominaisuudet, jotka olen yhdistänyt nimissä käytettyihin *perse*-sanoihin, eivät välttämättä suoraan liity ihmisten tai eläinten takapuoliin tai paikkojen sijoittumiseen jonkin perälle. Yhteys voi piillä myös siinä, miten paikkoihin suhtaudutaan: ehkä ne ovat olleet nimenantajien mielestä esimerkiksi vähäisiä verrattuna muihin paikkoihin. Taulukkoon 8 olen jaotellut nimeämisperusteet tai ominaisuudet, joiden perusteella *perse*-sanaa käytetään nimissä.

Taulukko 8. Perse-nimen saaneiden paikkojen nimeämisperusteet.

Nimeämisperuste	Lukumäärä
Käyttötarkoitus	48
Muoto	44
Liitynnäiset ja metonymia	43
Paikkaan liittyvä tarina	26
Kontrastinimet	11
Yhteensä	172

Kalliot, mäet ja kivet ovat yleisimpiä muotonsa perusteella nimettyjä, ja niitä on yhteensä 13. Käyttötarkoituksen mukaan on nimetty lepo- ja istumapaikat sekä mäenlaskupaikat. Lepopaikkoja aineistosta löytyy vain 2 ja istumapaikkoja 1, kun taas mäenlaskupaikkoina toimii peräti 45 paikkaa. Nimeämiseen liittyviä tarinoitakin on yksittäisistä paikanlajeista eniten kallioilla, joista kolmen nimilipusta löytyy jonkinlainen tarina tai selite nimeen liittyen. Sen sijaan kun tarkastellaan laajemmin kulttuurinimiä ja luontonimiä, liittyy tarinoita 17 luontonimeen ja 9 kulttuurinimeen.

2.4.1 Liitynnäiset, metonyyminen nimeäminen ja kontrastinimet

Kiviniemen (1977: 6) mukaan uusia paikannimiä luodaan usein käyttämällä jo olemassa olevaa nimistöä. *Liitynnäiset* ovat paikannimiä, joihin sisältyy jonkin läheisen paikan nimi eli *kantanimi* tai jokin kantanimen osa. Liitynnäisnimet edustavat yleistä nimeämistapaa, ja ne saattavat muodostaa jopa puolet jonkin tietyn alueen paikannimistä. (Ainiala ym. 2008: 102.) Aineistosani liitynnäisiä on 43. Niistä seuraavat 18 ovat *kokoliitynnäisiä*:

Perseselkä > *Perseselännitty*

Persehaara > *Persehaarannitty*

Persekallio > *Persekallionhaka*

Persekallio > *Persekallionlahti*

Persekalliot > *Persekallion huokoset*

Persekoro > *Persekoronoja*

Persekoski > *Persekoskensäilta*

Perselampi > *Perselammensuo/Perselammenmoisio*

Perselaukku > *Perselaukunniemi*

Perseläpi > *Perselävenveräjä*

Persemäki > *Persemäenkontto*

Persemäki > *Persemäenniitty*

Persemäki > *Persemäen seppä*

Persemäki > *Persemäen tervahauta*

Persemäki > *Persemäenlähde*

Persesuo > *Persesuonmäki*

Perskallio > *Perskallionpohja*

Kokoliitynnäisissä kantanimi sisältyy kokonaan liitynnäiseen ja kuvaa yleensä myös paikkojen suhdetta toisiinsa: esimerkiksi *Perseselkä*-mökin vierellä sijaitsee *Perseselännitty*, *Perselaukunniemen* yhteydessä on matalikko nimeltä *Perselaukku* ja *Perselävenveräjä*-portti johtaa *Perseläpi*-nimiselle pellolle.

Määriteliiitynnäisessä kantanimestä on siirtynyt liitynnäiseen vain määriteosa. Määriteliiitynnäisiä löytyy aineistosta 19:

Perseenoja > Perseenkoski
Persesalmi > Persejärvi
Persekallio > Perseniemi
Perselammi > Perseoja
Perselampi > Perseniemi
Perselampi > Persekukkula
Persemäki > Perselähde
Persemäet > Persevaara
Persemäki > Persepotero
Perseoja > Persekoski
Perseperä > Persekari
Persepuro > Perselampi
Persevaara > Perselampi
Persevuori > Perselammet/Perselahti
Perseenlähde > Perseenmetsä
Persesuo > Perselampi
Perseperä > Perseluhta/Perselampi
Perselävensilta > Perselävennotko

Epäselväksi on jäänyt tapaus *Perseenlahti ~ Perseniitty*. Nimilipun mukaan paikat sijaitsevat toistensa lähellä, mutta toisen niistä määriteosa on nominatiivi-, toinen genetiivimuotoinen. Huomiota herättäviä ovat myös *Persesilkoksenniva ~ Persesilkoksenniemi* sekä *Perseenrypynmäki ~ Perseenrypynoja*. Kaikki neljä vaikuttaisivat olevan tahollaan jostakin kantanimestä johdettuja määriteliitynnäisiä, mutta niille ei löydy tällaista Nimiarkistosta tai Kartta-palvelusta. Hiukan hämärä on myös *Persjalkasenmäki ~ Persanjalka*, jossa vain osa leksikaalisesta ja semanttisesta sisällöstä on siirtynyt kantanimestä liitynnäiseen.

Perusosaliitynnäisiä eli kantanimen perusosan sisältäviä liitynnäisnimiäkin aineistossa vaikuttaisi olevan, vaikka niitä ei aivan varmasti pystykään nähtä tunnistamaan. Oletan kuitenkin, että jos nimilippuun on merkitty läheisen paikan kanssa samoja nimenosia jakava nimi, kyseessä voisi varsin hyvin olla jonkinlainen liitynnäinen jo pelkästään niiden yleisyyden perusteella. Tapaukset ovat kuitenkin joskus hyvinkin epäselviä. *Koppelonperse*-niminen niitty sijaitsee *Persesuolla* ja *Ruunanpersekallion* lähetyvillä on *Persekallio*, mutta niiden keskinäisestä suhteesta on todella vaikea tehdä mitään päätelmiä nimilippujen varassa. On mahdollista,

että nimet ovat muodostuneet toisistaan riippumatta siitäkin huolimatta, että ne jakavat leksikaalisia elementtejä.

Liitännäisiksi mielletään myös *täsmennetyt nimet*, joissa nimeen on liitetty täsmäntävä määrite, esimerkiksi *Vähä-*, *Iso-*, *Pien(i)-* ja *Suur(i)-* (Ainiala ym. 2008: 102). Aineistossani on neljä täsmennettyä nimeä, jotka esiintyvät pareina: *Pieni Persemäki* ja *Suuri Persemäki* sekä *Pienpersemäki* ja *Suurpersemäki*.

Aineistosta nousi esiin alue, jolla useampi nimi vaikuttaisi olevan keskenään vuorovaikutuksessa. Alueella sijaitseva *Persesuo*-niminen pelto on nimetty *Persesuo*-suon mukaan, jonka lähellä sijaitsee myös *Homenurmensuo*, jota sitäkin kutsutaan nimilipun mukaan *Persesuoksi*. *Persesuo*-pellon ja *Persesuo*-suon tapauksessa kyse saattaa olla *metonyymisestä nimeämisestä* (Ainiala ym. 2008: 104). Tällöin nimi on ollut aluksi vain jommallakummalla paikalla, todennäköisesti suolla, ja sitä on sittemmin siirretty käyttämään myös toisesta eli pellostä. On toki mahdollista, että paikkojen nimeämisprosessit ovat esimerkiksi kahden samannimisen *Persesuon* tapauksessa olleet toisistaan täysin erillisiä, mutta koska paikat sijaitsevat lähellä ja ovat siksi mitä todennäköisimmin saman kielenkäyttäjäjoukon nimeämiä, on todennäköistä, että näin ei ole. Metonyymisestä on syntynyt myös *Persekolo*-lahden nimi siinä sijaitsevasta samannimisestä apajasta.

Aineistossani on myös kontrastinimiä eli vastakohtanimiä. Ne ovat paikannimiä, jotka ovat samasta aihepiiristä kuin lähellä olevan yhden tai useamman paikan nimet eli ovat semanttisesti samanlaisia kuin kantanimi. Nimiparien välinen suhde perustuu vastakohta-assosiaatioon. Perinteisiä kontrastinimien määriteisiin lukeutuvia sanapareja ovat muun muassa *koira–kissa*, *ukko–ämmä* ja *kukko–kana*. (Ainiala ym. 2008: 105–106.)

Lainaan erästä pienikokoista lampea käsittelevässä nimilipussa lukenutta perustelua, joka mielestäni varsin hyvin tiivistää kontrastinimissä käytetyn logiikan ainakin *perse*-nimien osalta: ”Peräkkäin kaksi reikää niin se on vittu ja perse.” Kontrastinimiä ovat seuraavat tutkimukseni aineistossa esiintyvät 11 nimiparia:

Paskolampi ~ Perselampi

Perskallio ~ Vittukallio

Perselampi ~ Vittulampi

Perselampi ~ Vitilampi

Perselampi ~ Pillulampi

Persejärvi ~ Viirunjärvi (viiru viittaa tässä tapauksessa naisen ulkosynnyttimiin)

Perseniitty ~ Vittuniitty

Perseselkä ~ Vittuniitty

Persesuo ~ Vittulammi

Perseenpaistama ~ Kyrpäkynnäs

Perseensilmä ~ Kullisuo

Nimipareissa *perseen* vastakohtana korostuvat naisen sukupuolielintä tarkoittavat sanat *pillu*, *vittu*, *viti* ja *viiru*, jotka esiintyvät yhteensä seitsemästi. Anttilan (1988: 34) tutkimusaineistossa *vittu* on yleisempi hävyttömien paikannimien elementti verrattuna muihin sukuelinsanoihin. Miehen sukupuolielimeen viittaavat *kyrpä* ja *kulli* esiintyvät kumpikin kerran. Ulosteeseen viittaava ja mitä todennäköisimmin lammen veden sameuteen viittaava *pasko* esiintyy myös vain yhden kerran.

2.4.2 Tarinat nimeämisperusteiden selvittäjinä

Aineistosta löytyy 26 nimeä, joihin on liitetty jokin uniikki kertomus. Joidenkin tarinoiden yhteydet *perse*-sanana tarkoitteseen ovat hiukan epäselviä, mutta katson parhaaksi silti mainita nämäkin kertomukset, sillä mainintoja paikkoihin liittyvistä tarinoista löytyi aineiston kokoon verrattuna suhteellisen vähän. Paikan nimeämisperusteet saattavat hyvinkin valottua nimiin liittyvien tarinoiden kautta. Tarina tarkoittaa tutkimuksessani kertomusta tapahtumista, joiden aikana tai johdosta paikka on saanut nimensä, tai henkilöistä, jotka ovat toimillaan tai puheillaan vaikuttaneet siihen, millaisen nimen paikka on saanut.

Kärkölässä sijaitseva *Perskallio* on saanut tarinan mukaan nimensä siitä, että sillä seisonut karhu säikähti läheisillä raiteilla kulkevaa junaa ja oli sen johdosta liukunut takapuolellaan kalliota pitkin alas. Pälkjärvellä notkelman nimi *Perseputro* liitetään nimilipussa tarinaan sotien aikaisesta tapauksesta, jossa venäläiset sotilaat varastivat lähistöllä sijaitsevan kylän kirkonkellon ja rikkoivat sen notkelman läpi virtaavassa purossa. *Persekoro*-torpassa Tyrnävällä on asunut nainen, joka tunnettiin yhteisössään varasteluun taipuvaisena.

13 nimen kohdalla tarinoihin liittyy ihminen, joka on kironnut paikkaa syystä tai toisesta. Vaalassa sijaitsevaan *Persejalka*-apajaan on hankalaa asetella nuottaa, mistä se on saanut haukkumanimensä. Toinen Lappeella sijaitsevasta *Perskallionmäistä* sai spontaanisti nimensä ärtyneeltä emännältä, joka ei ollut ollut tyytyväinen maanmittarin suorittamaan maanjakoon. *Persetti*-nimellä kutsuttiin Rääkkylässä taloa, jonka isäntä oli hokenut kyseistä sanaa

usein puhuessaan. Alastarolla sijaitseva *Perseläpi*-mökki taas on mökin omistajan itsensä maanmittarille nimeämä. Pyhännällä *Persekoro*-niitty, Kuhmoisissa *Perselaukun liikenneym-pyrä* -nimen saanut tienhaara sekä Lavian *Persekoski* ja Sonkajärven *Perselampi* saivat kukin tahoillaan nimensä ”tylsistyneiden” miesten ja maanmittarien suista. *Perselaukku*-nimistä Janakkalassa sijaitsevaa matalikkoa ylittäessä ovat veneet tavanneet jäädä pohjistaan kiinni. *Perseaho*-nimisellä niityllä Ruovedellä on kertoman mukaan muuan paimen nukkunut paahteisella säällä ja polttanut takamuksensa. Lumijoen *Persekivi* on kahden tilan rajalla sijainnut kivi, jolta yhden talon emäntä oli pyllistänyt toiselle osana heidän välistään rajakiistaa. Vahdolla *Perselävensilta* ylittää ojan, jonne laiturille matkalla olleita lehmiä tippui ja jäi jumiin ”kuin perseläpeen”. Huittisilla *Perseenmatkankuoppaan* ovat työmatkalla olleet miehet tönineet toisiaan huvikseen.

Kahden nimen tarinassa on myös mukana varsinaista mytologiaa: eräs Imatralla sijaitseva *Persekallio* on saanut nimensä siten, että kaksi jättiläistä on taistellut ja toinen lyönyt vastustajansa takamuksilleen kallion päälle. Revonlahdella *Persekalliolle* on kertoman mukaan itse piru kaatunut ja jättänyt kannikoistaan jäljen kiveen.

Erikseen on mainittava ihmisten sukupuolielämään liittyvät paikannimet, sillä niitäkin löytyy muutama. Ei ihmeikään, sillä ihmisen takamus jakaa tabualueen sukupuolielinten kanssa, ja ne assosioituvat esimerkiksi aiemmin käsiteltyjen kontrastinimien perusteella toisiinsa nimenkäyttäjien mielissä. Eräällä *Persemäellä* Jyväskylän Vaajakoskella on asunut Persemäen Lyydiksi kutsuttu ”vallaton” tyttö. Kälviän *Persemäki* ja Huittisten kylän *Persetty*-pelto taas ovat saaneet nimensä uskottomien aviovaimojen teoista. Pyhäjärvellä sijaitsevan *Persemäen* yli eräs mies tapasi kulkea riiustelumatkoillaan naapuritaloon. Rovaniemen Ounasjoella sijaitseva *Perseniva*-virtapaikka on nimetty alueella tapahtuvan tukkilaisten rakkauselämän mukaan. Maaningassa *Persepurolla* ja Hankasalmella *Perseenpurolla* on nähty naisia peseytymässä takapuoli paljaana. Virroilla sijaitsevalla *Perseenlahdella* taas on venäläinen sotilas aikanaan kosiskellut nuorta, kaunista suomalaisnaista. Nurmeksen *Persevaaralla* on nimilipun kertoman mukaan asunut ”nuoria ihmisiä”, minkä voisi olettaa liittyvän kyseisten nuorten vilkkaaseen sukupuolielämään.

2.4.3 *Perse*-nimien tarkoitteiden ominaisuudet

Usein tietynlaisen nimen saaneisiin paikkoihin yhdistyy tietynlaisia ominaisuuksia, jotka saattavat toimia nimenantajalle innoituksen lähteenä. Esimerkiksi Mallatin (2007: 171) tutkimia

naisiin viittavan sanan sisältämiä nimiä on annettu eniten korkeille, kivisille ja louhikkoisille tai vetisille, kosteille tai vedenläheisille paikoille. Valkeinen (2015: 81) on huomannut *käärme*-sanana sisältävien nimien levikin korreloivan selkeästi Suomen käärmekannan levinneisyyden ja käärmeille tyypillisten elinympäristöjen kanssa.

Myös *perse*-nimien nimilipuissa toistuvat tietyt paikkojen ominaisuudet, joita haluan tarkastella tässä alaluvussa niiden yleisyyden vuoksi. Paikkojen ominaisuuksia kuvaillaan tarkemmin yhteensä 102 nimilipussa. 39 nimilipussa mainitaan, että *perse*-nimen saanut paikka on joko pieni tai vähäinen ulottuvuudeltaan. Korkeus tai jyrkkyys esiintyvät aineistossa yhteensä 20 kertaa. 14 *perse*-nimen saanutta paikkaa sijaitsee jonkinlaisella raja-alueella, joko tilojen maiden välisellä tai paikkakuntien välisillä rajoilla. Soinen, vetinen, mutainen ja kostea mainitaan 13 nimilipussa. 7 paikan on kuvattu sijaitsevan jonkin alueen perällä, mihin *perse*-sanana voisi merkityksensä vuoksi odottaa viittaavan paljon useamminkin.

Perse-nimiä on annettu paikanlajien perusteella eniten kallioille ja mäille, mutta vain 3 kallion ja 2 mäen nimilipuissa mainitaan, että kyseisen lajinen paikka olisi pieni tai vähäpätöinen, vaikka se on yleisin nimilipuissa mainittu kuvaus paikasta. Pienuus yhdistyy sen sijaan selkeästi lampiin, joista pieniksi on kuvailtu 13. Lisäksi 5 peltoa, 3 lahtea, 3 niemeä, 2 taloa, 2 saarta, 2 puroa sekä kari, rotko, suo ja talo on kuvattu pieneksi. Korkeus ja jyrkkyys ovat kallioiden ja mäkien ominaisuuksia. Kosteaksi tai soiseksi on kuvailtu 3 niittyä, 3 peltoa ja 1 notkelmaa ja mutaiseksi 1 suota. 5 lampea ovat nimilippunsa mukaan soisia. Rajoilla sijaitsee 2 kiveä, 2 lahtea, 2 lampea, 2 mäkeä, 2 niittyä, 1 kallio, 1 lähde ja 1 puro. Jonkin alueen perällä sijaitsee 2 peltoa, 1 lampi, 1 suo, 1 mäki, 1 niemi ja 1 niitty.

Perse-sana saattaa myös viitata tarkoitteensa poikkeavuuteen suhteessa ympäristöönsä tai kulttuurillisiin käytäntöihin. *Perseenkastaja*-pellon tapauksessa mainitaan, että se niitettiin aina viimeisenä, vasta muiden alueen peltojen jälkeen, minkä voisi tulkita tarkoittavan syrjäistä sijaintia. *Perseladon* takaosa osoittaa läheiseen jokeen päin, vaikka nimilipun mukaan latojen etuovet osoittavat tavallisesti vesialueita kohti. Anttilan (1988: 26) mukaan esimerkiksi paikan ”vittumaisuus” on voinut vaikuttaa *vittu*-elementin sisältävän nimen antamiseen. Oman tutkimukseni aineistossa *Persetällinahde*-nimen on saanut töyssy, joka on ollut autoilijoille riesa muusta tiestä poikkeavan muotonsa vuoksi. Poikkeavuutena voisi ehkä pitää myös vaikeakulkuisuutta, joka tosin on mainittu erikseen vain neljässä nimilipussa: sellaiseksi on kuvailtu 1 mäki, 1 lahti, 1 puro ja 1 pusikko.

2.5 Rinnakkaisnimet ja -muodot

Seuraavaksi tarkastelen *perse*-nimien rinnakkaisnimiä ja rinnakkaismuotoja. Tutkin sitä, miten monessa rinnakkaisnimessä- tai muodossa *perse*-sana on säilynyt ja kuinka monessa se on vaihtunut johonkin toiseen sanaan, ja lisäksi sitä, kantavatko sanat samoja merkityksiä kuin *perse*.

Jos paikannimellä on useampi kuin yksi muoto, puhutaan *rinnakkaismuodoista*. Jos paikalla on useampia nimiä, puhutaan *rinnakkaisnimistä*. Tarkemmin rinnakkaisnimillä tarkoitetaan saman paikan toista nimeä, jonka nimeämisperuste ja ulkoasu eroavat paikan muista nimistä, joita voi olla yksi tai useampi. Rinnakkaismuodot taas ovat saman nimen eri muotoja. (Ainiala 1997: 28–29.) Aineistoni 330:sta paikannimestä 80:lle on nimilippuun merkitty yksi tai useampi rinnakkaisnimi tai -muoto. Niitä on yhteensä 88: 48 rinnakkaisnimeä sekä 49 rinnakkaismuotoa.

Homeperseensuo ja muita matkailukohteita (2003: 9–10) kertoo, että sotien jälkeen vuonna 1947 alkaneessa Suomen peruskartoituksessa ”loukkaavia tai paheksuntaa aiheuttavia nimiä korjattiin siistimpään muotoon”. Hypoteesini on hieman tätä mukaillen ollut, että niin asumusten kuin muidenkin paikkojen *perse*-nimien rinnakkaisnimet ja -muodot, joissa hävyttömiä sanoja ei esiinny, olisivat virallisempia maarekisteri- ja karttanimiä. Tätä on ollut vaikea todistaa nimilippujen avulla, sillä vain kolmesta olen löytänyt maininnan, että rinnakkaisnimet tai -muodot, joissa ei esiinny *perse*-sanaa, on merkitty karttoihin *perse*-nimimuodon sijasta.

Kielenkäyttäjien häveliäisyyteen viittaavia kommentteja puolestaan löytyy yhdeksästä nimilipusta. Parkanolla sijaitsevaa *Persekalliota* ”kutsutaan kauniimmin” nimellä *Pyllykallio*, Juuan *Perselammesta* ”käytetään myös kaunisteltua *Häpeälampi*-nimeä” ja Pudasjärven *Perseniemen* asukas on ”häveliäisyssyistä” nimennyt kotipaikkansa uudelleen *Kuusiniemeksi*. Janakkalan *Perselaukun* rinnakkaisnimeä *Suntti* ja Hausjärven *Perskallion* rinnakkaisnimeä *Hävyttömyydenkallio* käyttivät aikanaan vain ”hienot ihmiset”. Ähtärissä sijaitsevaa *Persemäntyä* ei kertoman mukaan opettaja kehdannut sillä nimellä kutsua, vaan käytti ilmausta *Takapuolimänty*. Tuusulalaiselle *Perseniitylle* on pitänyt antaa ”peitenimi” *Peräniitty*. Nimestäjän haastattelema kieliyhteisön jäsen on arvellut, että Sotkamon *Persesilmälampi* on sen nimen, koska se sijaitsee niin syrjässä. Sahalahden *Perskalliota* taas kutsuttiin lasten kuullen *Luistinkallioksi*.

2.5.1 Rinnakkaisnimet

Tutkimusaineiston 48 rinnakkaisnimestä viidessä esiintyy *perse*-sana: *Perselampi ~ Perseperä, Perselähde ~ Suoperse* ja *Persevainio ~ Ämmänperse, Perseläpi ~ Perseläpi-Talvitie, Perseläpi ~ Hagströmin persläpi*. *Perselammen* rinnakkaisnimessä perusosa *lampi* on muuttunut *peräksi*. *Perseperä*-nimeä käytettäessä on haluttu ehkä painottaa lammen sijaintia. Samoin *Perselähteen* rinnakkaisnimessä *Suoperse* korostuu paikan lajin sijasta sen sijainti sekä ympäristön laatu, millä on silläkin saattanut olla oma tarkoituksensa nimenkäyttäjille. *Persevainion* rinnakkaisnimi *Ämmänperse* vaikuttaa myös painottavan jotakin muuta ominaisuutta kuin paikanlajia, kenties paikan muotoa tai jotakin siellä sattunutta tapahtumaa, jonka kautta paikka on helpompi identifioida. *Perseläpi*-asumuksen erikoinen rinnakkaismuoto on yhdistelmänimi *Perseläpi-Talvitie*, jossa yhdistyvät epävirallinen *Perseläpi*-nimi ja virallinen *Talvitie*-nimi. *Persläpi*-pellon rinnakkaismuotoon on lisätty tarkentava elementti *Hagströmin*, joka kuvanee omistussuhdetta peltoon tai kenties jotakin kyseisen niityn lähellä sijaitsevaa, joka kuuluu Hagströmille.

45 rinnakkaisnimessä esiintyy muita kuin *perse*-sanoja. 23 nimiparissa perusosa on säilynyt samana:

Perselujunahde ~ Salasuonahde

Persemäennitty ~ Sillankorvanniitty

Perselampi ~ Lehmilampi

Perselampi ~ Vittulampi

Perseenlahti ~ Härkäpohjanlahti

Perselujunahde ~ Salasuonahde

Perselävenoja ~ Välioja

Perselampi ~ Kontiolampi

Persekoronoja ~ Ojalanoja

Perseenmäki ~ Kultakoivunmäki

Perselampi ~ Viilekelampi

Persekallio ~ Suurikallio

Persekallio ~ Aionokallio

Perselampi ~ Viitalampi

Persekallio ~ Patakallio

Persesilkoksenniemi ~ Äkkinieniemi

Perseenmutka ~ Vääränmännynmutka

Persemäki ~ Koulunmäki

Perseletto ~ Pikkuletto

Persepuro ~ Rajapuro

Persepuro ~ Hinkkasenpuro

Persesuo ~ Homenurmensuo

Perseniva ~ Tontinniva

Näillä samaa paikkaa tarkoittavilla nimillä on selkeästi erilaiset nimeämisperusteet. Jotkin nimistä eivät muistuta edes perusosiensa puolesta rinnakkaisia *perse*-nimiä. Tästä on kaksi hiukan epäselvää tapausta. *Perseahon* ja *Katajakorven* perusosat *aho* ja *korpi* voivat kumpikin kuvata metsää, mutta hyvin erilaista sellaista: *aho* viittaa kaskettuun maahan⁸, kun taas *korpi* viittaa koskemattomaan luontoon (Mikkonen ym. 2019: 492). On mahdollista, että kyseinen paikka on joskus ollut kaskimaata, joka on sittemmin metsittynyt ja muuttunut korveksi. Samanlainen suhde on nimiparilla *Perseniiitty ~ Riuttapelto*, sillä *niitty* ja *pelto* ovat kummatkin kulttuuri-paikkoja ja muistuttavat toisiaan. Paikka on myös aiemmin voinut olla *niitty*, joka on sittemmin raivattu pelloksi.

17 nimiparin tapauksessa *perse*-nimi ja rinnakkaisnimi eivät muistuta toisiaan lainkaan:

Persejalka ~ Ojaniemenalusapaja

Persejärvi ~ Pirttilampi

Persekangas ~ Välitalo

Persekangas ~ Liuskinmökki

Persekoro ~ Lahtela

Persekoro ~ Ojala

Persekoro ~ Kortearo

Perselaukku ~ Suntti

Perseläpi ~ Talvitien tölli

Perseläpi ~ Kontulan tila

Perseläpi ~ Ympyräsuo

⁸ http://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&word=aho&sms_id=SMS_77fa86a51e8c6a452161e39b41322fee

Persemäki ~ Syrjäkangas

Perseperä ~ Takakylä

Perseperä ~ Raatteenkylä

Perseselmä ~ Petäjikkö

Perseenpaikka ~ Suottaniemi

Persekorouoma ~ Kärppärimpi

Persekallio ~ Satakieli

Persetti ~ Rapakko

Näissä nimissä myös perusosa vaihtelee tai tapahtuu variointia yksiosaisesta nimestä kaksiosaiseksi tai toisin päin. Esimerkiksi nimiparissa *Perselaukku ~ Suntti* tarkoittaa *laukku* 'aukkoa tai reikää' ja *suntti* 'suossa tai kovalla maalla ja mäkien välissä olevaa kapeikkoa' (Kiviniemi 1990: 72). Rinnakkaisnimissä *Persekorouoma ~ Kärppärimpi* viittaa *uoma* joen tai ojan kulkuväylään, kun taas *rimpi* seisovaan veteen, esimerkiksi lampeen tai vesikuoppaan (Kiviniemi 1990: 79).

Lisäksi neljässä tapauksessa rinnakkaisnimi eroaa leksikaalisesti *perse*-nimistä myös perusosiensa osalta, mutta perusosat ovat synonyymisiä tai muuten samanlaisia, kuten nimissä *Persekallio ~ Vaskivuori*, *Persemäet ~ Sarvivaarat*, *Perseneva ~ Marjasuo* ja *Perse-pohjukka ~ Tuhmalahti*. Kahdessa nimiparissa *Perseenkuru ~ Kurunperä* ja *Persekoro ~ Koronpuro* on *perse*-sana korvautunut *perä*-sana ja paikanlajia kuvailevalla *purolla*.

2.5.2 Rinnakkaismuodot

Paikannimillä on paljon variointimahdollisuuksia. Saman paikan nimellä voi olla samanaikaisesti käytössä sekä yksi- että kaksiosainen muoto. Kun nimi on lyhentynyt kaksiosaisesta yksiosaiseksi, puhutaan *ellipsistä*. Elliptinen muutos voi tapahtua sekä nimen perus- että määriteosalle, mutta perusosan ellipsi on tavallisempi. Esimerkiksi *Mustavuoresta* voi tulla *Vuori* perusosan elliptisen muutoksen seurauksena, mutta epätodennäköisempää on, että *Mustavuoresta* tulisi pelkkä *Musta*. Myös *reduktio* on elliptisen muutoksen muoto, mutta se kohdistuu perus- tai määriteosan sijasta nimen keskellä olevaan elementtiin, jolloin esimerkiksi *Mustavuorenlampi* menettää keskiosassaan sijaitsevan *vuori*-sanan ja muuttuu *Mustalammeksi*. Kun yksiosainen nimi pidentyy kaksiosaiseksi, on puolestaan kyseessä *epeksegeesi*. Silloin nimeen on

ollut tarpeellista lisätä selventävä perusosa ja prosessi kulkee päinvastoin kuin ellipsisissä: tällöin esimerkiksi *Musta*-nimisen pienen vesialueen nimi tarkentuisi *Mustalammeksi*. (Ainiala 1997: 174.) Nimien perusosat voivat myös vaihdella, esimerkiksi *Mustavuorta* voidaan kutsua myös *Mustavaaraksi* tai *Mustakallioksi*, sillä *vuori*, *vaara* ja *kallio* voidaan katsoa toistensa synonyymeiksi tai niiden tarkoitteet ovat tarpeeksi lähellä toisiaan (Ainiala ym. 2008: 110–114).⁹

Rinnakkaismuotoja aineistostani löytyy 49, joista epäselviä tapauksia on 11. Rinnakkaismuotoja, joissa kussakin on *perse*-sana edustettuna, on 13:

Persekallio ~ *Perskallio*

Perselampi ~ *Perskalampi*

Perse ~ *Puntarinperse*

Persejalanmäki ~ *Persejalanahde*

Persejalanmäki ~ *Persejalkanen*

Persekallio ~ *Ruunanpersekallio*

Perserunteli ~ *Pershuoko*

Perselaukku ~ *Persojansuu*

Persekivi ~ *Persekivenapaja*

Persekoro ~ *Persekoronpuro*

Perseenojankoski ~ *Persekoski*

Perselahti ~ *Persolahti*

Fonologista vaihtelua sisältävää rinnakkaismuotoa tässä aineistossa edustavat *Persekallio* ~ *Perskallio* ja *Perselahti* ~ *Persolahti*. Nimessä *Persolahti* esiintyvä *perso* saattaa merkitä sekä 'ahnetta' että 'takapuolta' (Koukkunen & Hosia 2004: 905), mutta olen tiedonpuutteessa tulkinnut sen viittaavan jälkimmäiseen. Sen voisi kuvitella olevan jonkinlainen sievempi versio *perse*-sanasta, jota käytetään, kun ei tohdita lausua kirosanaa.

Persejalanmäen rinnakkaismuotoon on *mäki*-sanalla tilalle vaihdettu synonyymi *ahde*, joka tarkoittaa sekin 'maantiessä olevaa mäkeä, alamäkeä, ylämäkeä tai kelkkämäkeä'¹⁰. Samanlainen, synonyymiseksi tulkittava rinnakkaisilmaisu on *Perselaukulla*, jota kutsutaan

⁹ Esimerkit omia.

¹⁰ http://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&word=ahde:1&sms_id=SMS_837bb718598f8e2a46f81ac3c37ffc63

myös *Perseojansuiksi*. *Laukku* tarkoittaa 'aukkoa tai reikää'¹¹ jonka voisi katsoa tässä tapauksessa rinnastuvan *ojansuuhun*. Samanlaista synonyymisuutta edustaa *Perserunteli*, jonka rinnakkaismuodossa rotkoa tarkoittava *runteli* on korvattu notkelmiin, syvennyksiin tai painanteisiin viittaavalla *huoko*-sanalla¹² (Kiviniemi 1990: 70).

Perse-sana on jäänyt rinnakkaismuodosta pois nimipareissa *Persekurunoja* ~ *Kurunoja*, *Perseenkoukkuniemi* ~ *Koukkuniemi* sekä *Perseenkoukunoja* ~ *Koukkuoja*. Nimiparissa *Ruunanpersekalio* ~ *Persekalio* on *Ruunan*-elementti jäänyt pois rinnakkaismuodosta. Apajaa voidaan kutsua sekä *Persekivenapajaksi* että *Persekiveksi*. Nimipareissa *Perseenojankoski* ~ *Perseenkoski* ja *Persekoronpuro* ~ *Persekoro* on tapahtunut puolestaan reduktio. *Puntarinperseelle* ja *Persekorolle* on puolestaan tapahtunut reduktiivinen muutos, jonka johdosta *Puntarinperse*-peltoa kutsutaan lyhyesti *Perseeksi* ja *Persekoro*-niittyä *Koroksi*¹³.

Aineistosta nousee 13 nimiparia, joissa *perse*-sana on tuntunut jollain tapaa innoittavan rinnakkaisnimen antamista tai toisin päin, kun *perse*- ja *perä*-sanat vuorottelevat nimissä:

Persejärvi ~ *Peräjärvi*

Persekalio ~ *Pyllykalio* (x4)

Perselahti ~ *Perälahti*

Perselampi ~ *Perälampi*

Persemänty ~ *Takapuolimänty*

Perseneva ~ *Peräneva*

Perseniiitty ~ *Peräniitty*

Persepakat ~ *Peräpakat*

Persereikä ~ *Puonreikä*

Perselampi ~ *Perälampi*

Seitsemässä tapauksessa *perse*-sana on korvattu synonyymilla *perä* ja yhdessä sanalla *takapuoli*. *Pyllykallioita* on peräti neljä kappaletta, ja nimi onkin luonteva synonyyminen vastine *Persekalioille*.

¹¹ http://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&word=laukku:1&sms_id=SMS_b45ca34c6934c6dc2dcaad44e0fa3eef

¹² http://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&word=huoko&sms_id=SMS_74542a75036ecc70adfc994beecb85

¹³ 'kolo, lovi, uurre, kuoppa'; 'peräaukko, pakaroiden välinen rako, naisen sukupuolielimet'

Seuraavat 11 nimiparia voisin luokitella myös rinnakkaisnimiksi, mutta olen laskenut ne rinnakkaismuotoihin, sillä haluan tähdentää määriteosien yhtäläisyyttä:

Perskallio ~ Hävyttömyydenkallio

Persepuro ~ Häpeäpuro

Perskallio ~ Luistinkallio

Perselampi ~ Häpeälampi

Perselahti ~ Häpeälahti

Persepohjukka ~ Tuhmalahti

Perselampi ~ Häpeälampi

Perseenkuru ~ Kurunperä

Perska ~ Koiranperse

Perseputura ~ Perselahti

Persekoro ~ Persepuro

Viidessä tapauksessa rinnakkaismuotojen *perse*-sana on korvattu *häpeä*- tai *hävyttömyys*-sanalla, kerran *tuhma*-sanalla. *Persepohjukan* rinnakkaisnimessä *Tuhmalahti* myös perusosat muistuttavat toisiaan. Nimiparissa *Perseenkuru ~ Kurunperä* vaikuttaisi siltä, että perus- ja määriteosa ovat vain vaihtaneet paikkaa ja *perse* on sattunut samalla vaihtumaan synonyymiseksi *peräksi*. Epäselvempi tapaus on myös nimipari *Perseputura ~ Perselahti*, sillä *putura* viittaa silmäkkeeseen¹⁴ tai maanlaskeumaan (Kiviniemi 1990: 70), mutta paikan laji on lahti, mihin rinnakkaisnimikin viittaa. Nimiparin *Persekoro ~ Persepuro* nimilipussa kerrotaan, että puro on saanut nimensä siitä, että se kulkee 'syvällä kankaassa' eli kuin lovessa tai uurteessa, mihin *korokin* sanana viittaa. *Luistinkalliossa* esiintyvän *luistin*-sanan tulkitsen viittaavan kalliion käyttämiseen mäenlaskupaikkana ennemmin kuin luistimiin.

Perska puolestaan tarkoittaa ylijäämää, spesifimmin muun muassa kalanperkuujätteitä tai piippuun jäänyttä palamatonta tupakkaa tai tupakantuhkaa (Koukkunen & Hosia 2004: 900). Nimilipussa ei mainita mitään nimenantoon liittyvää, mutta nimenantoperusteiden perusteella voisi päätellä esimerkiksi, että kyseisellä niityllä perataan kaloja tai poltetaan tupakkaa, tai sinne viedään jätteitä tai muunlaista ylijäämää. Nimi voisi olla syntynyt myös suffik-

¹⁴ https://www.sgr.fi/sust/sust259/sust259_raisanen.pdf

saatiolla *pers*-sanaan liitetystä *-ka*-suffiksista ja viitata *perse*-elementtiin, joka löytyy myös rinnakkaisnimestä *Koiranperse*. Digitaalisesta Paikannimiarkistosta ei löydy yhtään *Perska*-nimeä, ja Maanmittauslaitoksen Karttapaikkakin tietää vain yhden Nakkilassa sijaitsevan *Perskan*, joka on sen mukaan metsäalue.

3 Hävyttömät paikannimet 2010-luvun mediassa

Hävyttömät paikannimet nousevat Google-hakujen perusteella esille mediassa lähes vuosittain 2010-luvulla, mikä kertonee jotakin aiheen kiinnostavuudesta. Tässä luvussa tarkastelen, millaisilla tekstuaalisilla ja affektisilla keinoilla hävyttömät paikannimet esitetään mediateksteissä ja mitä nämä keinot ehkä kertovat kirjoittajien asenteista ja mielipiteistä hävyttömiä paikannimiä kohtaan. Tarkastelen tekstien affektisuutta pääasiassa VISK:n määritelmien ja aiheesta aikaisemmin tehtyjen opinnäytetöiden esimerkin kautta. Kiinnitän huomiota lauseenjäseniin eli adjektiiviveihin, adverbeihin, partikkeleihin, pronomineihin, substantiiveihin ja verbeihin.

Hypoteesini on, että koska voimasanat, joita hävyttömissä nimissä monesti esiintyy, ovat itsessään affektista, voimakkaaksi ja emotiiviseksi miellettyä kielenkäyttöä (Eckert & McConnell-Ginet 2003: 181; Ljung 2011: 4; Tammi 2002: 10), niitä kohtaan ilmenee myös aineistoni artikkeleissa selkeitä asenteita. Toinen selkeiden asenteiden löytymistä puoltava fakta on se, että paikannimillä on hyvin tärkeä funktio kulttuurissa: yksilöidä paikat ja joskus myös liittää ne osaksi suurempaa kokonaisuutta, esimerkiksi kuvata paikkojen suhteita toisiinsa. Nykyinen suunniteltu nimistö on viranomaisten säätelemää eikä vaadi koko kieliyhteisön hyväksyntää, minkä vuoksi se voi osin olla erilaista verrattuna perinnäiseen paikannimistöön, jota hävyttömät paikannimet edustavat (Ainiala ym. 2008: 86, 131).

Tekstit eivät ole ainoastaan tiedon välittämistä, vaan ne kertovat myös kirjoittajansa asenteista, mielipiteistä ja tunteista. Lehtikielestä kumpuavat asenteet muokkaavat myös kuulijan ja lukijan mielipiteitä (Mäkinen 1992: 231–232). Tekstiä tuotettaessa tehdyt valinnat määräytyvät myös tekstin lukijoiden, sitä julkaisevan median tai tekstin tarkoituksen perusteella (Alho & Kauppinen 2013: 189–190). Aineistoni on kerätty useammasta julkaisusta, joiden teh-

tävät ja luonteet eroavat toisistaan jonkin verran, jolloin myös kielenkäytöstä voi olettaa löytyvän vaihtelua esimerkiksi siinä, miten objektiivisesti artikkelin aiheesta puhutaan tai ylipäätään mistä näkökulmasta sitä käsitellään. Tarkastelemistani seitsemästä artikkelista kaksi on Ilta-Sanomien ja kaksi Yle Uutisten verkkosivuilta, yksi Helsingin Sanomien, yksi Iltalehden ja yksi Rantapallon verkkosivuilta. Kaikki seitsemän tekstiä ovat uutistekstejä. Olen merkinnyt aina kunkin esimerkin loppuun sulkeisiin tunnistein, jossa kerrotaan tekstin julkaissut taho sekä julkaisuvuosi.

Siinä missä Ilta-Sanomat ja Iltalehti edustavat tabloidijournalismia, on Yle Suomen eduskunnan alainen viestintäyhtiö, jonka tehtävä on muun muassa tarjota ja ottaa ohjelmistossaan huomioon sivistys- ja tasa-arvonäkökohdat sekä tarjota vastaanottajille mahdollisuus oppimiseen ja itsensä kehittämiseen¹⁵. Tabloideille ominaista ovat tunteisiin vetoava, jopa subjektiivinen esitystapa sekä viihteellisyyttä painottavat, lyhyet artikkelit (Conboy 2006: 12; 2010: 115), kun taas Ylen uutisointi on sen lakisääteisen tehtävän ja valtio-omisteisuuden vuoksi oletettavasti asiapainotteisempaa. Helsingin Sanomat on valtakunnallinen päivälehti, jonka painopiste on pääkaupunkiseudulla, mutta jota voi silti pitää kansallisesti hyvin vaikutusvaltaisena julkaisuna sen laajan lukijakunnan vuoksi (Ahva 2010: 45). Alma Median omistuksessa oleva Rantapallo eroaa muista julkaisuista siten, että se on matkailupalveluihin keskittyvä verkkosivusto ennemmin kuin uutispalvelu. Sieltä voi ostaa lentoja ja varata hotellihuoneita, mutta se julkaisee myös blogikirjoituksia ja omia artikkeleita matkailuun ja matkakohteisiin liittyen. Vaikka tutkittavat julkaisut ovatkin hyvin erilaisia, Ahva (2010: 24) huomauttaa, että yleisesti ottaen suomalainen media on verrattain homogeenisempaa kuin muiden maiden mediat, eivätkä esimerkiksi iltapäivälehdistön ja niin kutsuttujen laatujulkaisujen erot ole kovin suuria.

Aineistosta nousee nähdäkseni esille tietynlaisia näkökulmia, joiden kautta hävyttömiä paikannimiä tarkastellaan artikkeleissa. Käsittelen niitä seuraavaksi omissa alaluvuissaan ja erittelen, millaisilla leksikaalisilla ja syntaktisilla tavoilla ne käyvät ilmi. Ensimmäisenä tarkastelen hyväksyvää tai neutraalia asennetta heijastavia affektisia ilmaisuja, jotka korostavat paikannimien hävyttömyyden lisäksi tai sen sijaan niiden luontevaa kuulumista suomen kieleen ja nimistöön tai jotakin positiivista ominaisuutta kuten humoristisuutta. Toiseksi teen katsauksen ilmauksiin, jotka nimeävät hävyttömät paikannimet epätavalliseksi ja epäkorrektiksi kie-

¹⁵ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931380>

lenkäytöksi. Kolmanneksi tarkastelen, miten läheiseksi tai kaukaiseksi asiaksi artikkelit sijoittavat hävyttömän nimistön suomen kielen nykykäyttäjistä, joihin artikkelin lukija oletettavasti kuuluu.

3.1 Hävyttömät paikannimet edustavat kielen rikkautta

Aluksi tarkastelen, millaista positiivista asennetta artikkelit osoittavat hävyttömiä paikannimiä kohtaan. Adjektiivit johdattelevat analyysia, sillä niiden käyttö hävyttömistä paikannimistä puhuttaessa on uutisteksteissä runsasta ja nähdäkseni kertoo paljon kirjoittajien asenteista nimiä kohtaan. Adjektiivit kuvailevat kohteensa ominaisuuksia, jotka ovat todellisia tai kuviteltuja. Suhteellisesti arvottavia asenneadjektiiveja löytyy aineistostani erityisen paljon. Asenneadjektiivit, joita ovat esimerkiksi *ihana* ja *kauhea*, kertovat puhujan tai kirjoittajan henkilökohtaisista näkemyksistä käsiteltävään asiaan. Asenneadjektiivit ja havainnoitavaa ominaisuutta ilmaisevat kuvailevat adjektiivit muodostavat jatkumon subjektiivisen arvion sekä objektiivisen asteikollisuuden välille. (VISK § 603, § 605.)

Vaikka voimasanat ovat tabuaihe, osa artikkeleista suhtautuu niitä sisältäviin paikannimiin tietyissä osissa tekstejä jopa melko positiiviseen sävyyn ja kuvailee niiden olevan luonteva osa suomalaista nimistöä.

1. Suomi on täynnä toinen toistaan ihmeellisempiä ja hauskempia paikannimiä, mutta mihin asti tällaisten nimien antaminen on nykyään mahdollista? (Yle2011)

Esimerkissä 1, joka on myös Ylen vuonna 2011 julkaistun artikkelin ingressi, tiedostetaan hävyttömien paikannimien normista poikkeavuus ja mietitään, onko tämänkaltaisia nimiä mahdollista antaa nykyaikana, jolloin nimistö on suunniteltua ja nimeäminen siksi säänneltympää. *Ihmeellinen* ja *hauska* ovat positiivisia asenneadjektiiveja, jotka kertovat kirjoittajan ihmettelevästä ja huvittuneesta asenteesta.

Substantiiveilla voi myös ilmentää suhtautumista johonkin asiaan: plussanoilla eli positiivissävyisillä sanoilla lukijalle välitetään myönteistä mielikuvaa puheena olevasta asiasta (Linden 2015: 60), eikä ole merkityksen kannalta yhdentekevää, puhutaanko esimerkiksi naisesta *naisena* vai *ämmänä*. Ylen artikkeli jatkaa esimerkissä 2. käyttämällä adjektiivin sijaan positiivissävyistä jaollista substantiivia *rikkaus* kuvattaessa suomen kielen monipuolisuutta ja

monivivahteisuutta yleisesti. Tämä ei sulje hävyttömiä paikannimiä ulkopuolelleen ainakaan kovin eksplisiittisesti. Myös suomalaisille kansallisesti tärkeä *luonto* on mainittu nimistön innoittajana.

2. Suomen kielen rikkaus tulee esille esimerkiksi paikannimissä, jotka tulevat usein ympäröivästä luonnosta. (Yle2011)

Toisessa Ylen artikkelissa hävyttömiä paikannimiä selitetään perustelemalla ihmisen nimeämistapoja *luontaisella tarpeella* kuvailla ympäristöä ja puhua paikoista. *Luontainen tarve* lieenee yksiselitteisen vahva käsite: *tarve* kuvaa vaistomaista pakkoa ja adjektiivi *luontainen* viittaa asian luonnollisuuteen tai johonkin lähtemättömään ominaisuuteen.

3. Ihmisillä on luontainen tarve kuvailla ympäristöään ja puhua tietyistä paikoista. Joskus nimen muodostumiseen on vaikuttanut esimerkiksi vesistön silmiinpistävä muoto (Seitseminen) tai lähistöllä sijaitseva rakennus (Myllylampi). (Yle2014)

Ilta-Sanomien artikkeli *Suomi, hävyttömien nimien luvattu maa – katso erikoiset paikkojen nimet!* alkaa hyvin positiivissävyisellä kuvauksella Suomen paikannimistöstä: jutun ingressissä esiintyvät positiivissävyiset adjektiivit *rikas* ja *monipuolinen* kuvattaessa suomalaista paikannimistöä kokonaisuutena, johon myös hävyttömät paikannimet kirjoittajan mukaan selvästi kuuluvat.

4. Suomen paikannimistö on monipuolinen ja rikas. (IS2012)

Ilta-Sanomien korostaa hävyttömien paikannimien suurta määrää, mutta samalla sitä, että nimien taustalla ei ole tahallinen hävyttömyys:

5. Suomen maasto on täynnä palleja, perseitä ja pimpejä, mutta taustalla ei ole useinkaan tietoinen hävyttömyys. (IS2012)

Myös Helsingin Sanomien artikkelin otsikko osoittaa ymmärrystä hävyttömiä paikannimiä kohtaan:

6. Miksi Pohjois-Suomessa on paljon enemmän rivoja paikannimiä kuin etelässä? Vittulampien ja Paskaperien taustalla on monia hyviä syitä

Aika-adverbiin *usein* on lauseessa yhdistetty liitepartikkeli *-kaan*, jota löytyy kieltolauseista ja ilmauksista, jotka eivät ole merkitykseltään täysin myönteisiä (VISK § 1635). Jos ei nimiä itseään, niin ainakin niiden hävyttömyys kuvataan siis jollain muotoa epätoivottavana ja nimenantajat ikään kuin tietämättöminä siitä, mitä tulevat sukupolvet tulevat nimistä ajattelemaan.

Adjektiivien, adverbien ja substantiivien lisäksi myös verbit voivat ilmentää affektisuutta. Verbit ovatkin suomen kielen lauseen ydin (Alho & Kauppinen 2013: 88), ja niillä on monta käyttötarkoitusta. Ilta-Sanomien artikkeli esittää väittämän, jonka mukaan paikannimi kuuluu paikalliseen nimimaisemaansa, vaikka olisikin tabua rikkova ja siksi *kiusallinen* esimerkiksi lausua ääneen. Toteamus siitä, että *paikannimeä ei muuteta* tästä seikasta huolimatta vaikuttaa hyvin ehdottomalta.

7. Paikannimeä ei muuteta, vaikka ihmiset kokisivat nimen kiusalliseksi. (IS2012)

Asiantuntijoita eli suomen kielen tutkijoita on haastateltu viidessä uutistekstissä. Tutkijat puolustavat artikkeleissa hävyttömiä paikannimiä sillä, että niiden ei ole ollut tarkoitus olla hävyttömiä, ja että kyseinen tulkinta syntyy todennäköisesti nykyajan kielenkäyttäjän omassa mielessä. Ilta-Sanomien haastatteleman tutkijan mukaan Paskalammet ja Vittulammet ovat saaneet nimensä puhtaasti ominaisuuksiensa perusteella: paikkojen ominaisuuksien kuvailu on neutraalia. Lisäksi hävyttömyys liitetään myös muuttuneisiin sanoihin: neutraalista saamelaiden talvikylää tarkoittavasta sanasta onkin tullut *siitin* sanan muutettua muotoaan.

8. – Paskalampi-nimisten lampien vesi on saattanut olla mutaista, mutta sillä viitataan myös lammen pieneen kokoon. Ihan kuin Vittulampi-nimissäkin. Esimerkiksi Vittujärviä ei Suomesta löydy, Kotimaisten kielten keskuksen erikoistutkija Sirkka Paikkala selittää.

Monissa tapauksissa sanan alkuperäinen merkitys on muuttanut muotoaan niin, ettei sitä enää tunnista. – Esimerkkinä vaikkapa Siitinselkä. Saamelaiden talvikylää merkitsevä sana siida on muuttunut aikojen saatossa siitin-muotoon. (IS2012)

Myös Iltalehden artikkeliin haastateltu tutkija (esimerkki 7) selittää hävyttömiä paikannimiä lukijalle: kielteinen liittomuoto *ei olla tarkoitettu* viittaa siihen, että hävyttömien nimenosien merkitykset eivät ole olleet yhtä hävyttömiä kuin nykyään eikä nimenantaja ole tahallaan tavoitellut epäkorrektia merkitystä. Väitelause *Hinthaaralla ei ole mitään tekemistä hinttiyden kanssa* saa painokkuutta kielteisestä verbilausekkeesta *ei ole mitään tekemistä*, jossa indefiniittinen pronomini *mitään* sulkee jyrkästi ulkopuolelleen mahdollisuuden, että homoseksuaalisuudella ja paikannimen *hintti*-sanalla olisi jokin yhteys.

Kohosteisuus ja poeettisuus ovat sellaisia tekstin elementtejä, jotka erottuvat kontekstistaan tai tekstilajin konventioista. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi genrelle epätyypillisten kielikuvien, intertekstuaalisten viittausten ja sanaleikkien läsnäoloa uutistekstissä. Myös tutkimissani uutisteksteissä on joitakin kohosteisia, poeettisia piirteitä. (Kukkasjärvi 2003: 18–19, 22.) Affektista merkitystä sisältävät sanonnat tai viittaukset tunnetuihin fraaseihin voivat kertoa jotakin kirjoittajan asenteista kuvattavaa asiaa kohtaan (Kilpiä 2013: 77). Iltalehden haastatteleman tutkijan lausumassa fraasissa *härskiys on nimen katsojan tai kuulijan korvassa* on kohosteinen ilmaisu, jossa mielletään hävyttömyyden tulkinnan olevan ikään kuin lukijan tai kuulijan vastuulla samaan tapaan kuin tunnetun sanonnan mukaan ”kauneus on katsojan silmässä”. Fraasi ikään kuin kohoaa esiin tutkijan muutoin asiapainotteisesta ulostulosta.

9. Tutkija huomauttaa, että monet nimet, jotka nykyihmisen korvaan vaikuttavat hävyttömiltä, eivät ole alun perin olleet tarkoitettu härseiksi. – Esimerkiksi Alapää on jostakin katsottuna alempana oleva paikka. Hinthaaralla ei ole mitään tekemistä hinttiyden kanssa, vaan nimen alussa on Henrikin kansanomaisen muunnos, Ainiala luettelee. – Lähtökohtaisesti voi ajatella, että härskiys on nimen katsojan tai kuulijan korvassa, Ainiala tuumaa. (IL2016)

Artikkelit mieltävät siis hävyttömät paikannimet osaksi suomalaista nimistöä, jotkin jopa osaksi sen rikkautta, vaikka ne hiukan erikoisiksi koettaisiinkin nykykielenkäyttäjän näkökulmasta. Tutkijat puolustavat nimiä kieliasantuntuutensa kautta toisaalta selittäen hävyttömien nimien kumpuavan paikkojen fyysisistä ominaisuuksista, toisaalta selittäen joidenkin hävyttömältä kuulostavien sanojen olevan alun alkaen merkitykseltään ei-hävyttömiä.

3.2 Hävyttömät paikannimet negatiivisena kielenkäyttönä

Ylen vuonna 2011 julkaistu artikkeli *Paskaa pahempaa ei paineta karttaan* ottaa enimmäkseen yleisesti kantaa paikannimistöön ja sen muodostumiseen eikä painota hävyttömiä paikannimiä kovinkaan paljon. Otsikossa sijaitsee hyvin kohosteisen oloinen komparatiivimuotoisen adjektiivin sisältävä lauseke *paskaa pahempaa*, joka vihjaa hävyttömissä nimissä olevan jonkinlaisia asteita: *paska* on jotakin spesifioimattomaksi jäänyttä sanaa tai sanoja vähemmän epäsopiva käyttää karttaan painettavassa eli yleiseen käyttöön tarkoitettussa paikannimessä. Komparatiivimuotoinen adjektiivi *pahempi* saattaa viitata myös sanojen tabuominaisuuden vahvuuteen: kenties sillä tarkoitetaan sukupuoleen tai seksiin viittaavia sanoja. Otsikko saattaa tuoda mieleen myös tunnetun fraasin *ei kurjuutta kummempaa*.

Esimerkissä 10 käy ilmi, että vaikka paikannimi saa olla *hauska*, niin hävyttömiä nimiä myös *karsitaan* kuin oksia puusta. Tämä antaa kuvan siitä, että hävyttömyydet olisivat jotakin epätoivottua. Sana viitanee suunnitellulle nimistölle ominaiseen sääntelyyn, jolle myös perinnäinen paikannimistö on ollut altis.

10. Suomen kielen tutkimuskeskuksen mukaan paikalle voi antaa hauskan nimen, mutta hävyttömyydet karsitaan. (Yle2011)

Samassa artikkelissa puhutaan hävyttömien paikannimien kelpuuttamisesta, mikä viittaa toisaalta nimistön sääntelyyn ja toisaalta siihen, että toiset paikannimet olisivat jollain tapaa huonompia kuin toiset. Se myös toistaa jo otsikossa sijaitsevan adjektiivilausekkeen *paskaa pahempaa*.

11. Mutta missä menee paikannimien hävyttömyyden raja, mikä vielä kelpuutetaan? – Vanha kartoittajien ohjelause oli, että paskaa pahempaa ei paineta karttaan. (Yle2011)

Paskalammet ovat nimen yleisyyden vuoksi artikkeleissa usein esillä, ja Helsingin Sanomien jutussakin esitellään syitä, miksi vesistölle on annettu hävytön nimi. Pieniä lampia kuvaavat adjektiivit ja substantiivit ovat aineistoni artikkeleissa yleisiä, ja ne ovat usein jollain tapaa negatiivissävytteisiä, kuten adjektiivit *hyödytön*, *upottava* ja *vähäpätöinen*, substantiivilauseke

huono ranta tai substantiivi *mutapohja*. Tällaisten sanojen affektisuus on tosin hieman tulkinanvaraista, sillä niillä kuvataan enemmän paikkaa itseään ja sen arvoa paikallisille kielenkäyttäjille kuin varsinaisesti uutistekstin kirjoittajalle tai sen lukijoille.

12. Suomessa on paljon esimerkiksi paska- ja paskolampia, joiden nimet kertovat usein lammen huonosta rannasta tai mutapohjasta. (Yle2011)

13. Esimerkiksi Paskalampi – 414 kappaletta koko maassa – on saanut nimensä, koska vesi on hyödytön, upottava, mutainen tai kulkureittien kannalta väärässä paikassa. (HS2019)

Ylen artikkelin, *Suomi, satojen Paskolampien maa*, otsikko on hyvin kohosteinen. Siinä käytetään muokattuna kulunutta sanontaa, jossa Suomi kuvataan tuhansien järvien maana. Kontrasti vaikuttaa vahvasti affektiselta ja humoristisen vähättelevältä: *tuhannet* ovat muuttuneet *sadoiksi* ja *järvet* *Paskolammiksi*. Tähän tartutaankin heti saman jutun ingressissä:

14. Tuhansien järvien maasta löytyy yli kolme tuhatta Paska- tai Pasko-alkuista paikannimeä. Mutta miksi? (Yle2014)

Ingressin toisen virkkeen kysymyksellä kyseenalaistetaan *paska-* ja *pasko-*alkuisten paikkojen nimeäminen ja tehdään siitä jotakin erilaista: kysytään hämmentyneesti *mutta miksi* kukaan antaisi paikalle nimen, jossa on ulosteeseen viittaava sana? Kysymys kutsuu lukijan asennoitumaan aiheeseen ihmetellen. Artikkelin kieli on kuitenkin pitkälti hyvin neutraalia ja noudattaa siis Ylen lakisääteistä sivistystehtävää kuvaillessaan Kotimaisten kielten keskuksen arkistoa sekä 1900-luvun alussa tapahtunutta paikannimistön keruuta.

Kirosanat ovat tabuja rikkovia ilmaisuja, jotka iskevät nimenomaan sellaisiin tabuihin, jotka uskotaan kulloinkin kyseessä olevassa yhteiskunnassa rikkumattomiksi. Useimmiten nämä liittyvät uskontoon tai salattuihin ruumiintoimintoihin, kuten seksiin ja tarpeiden tekoon. Kiroilu kertoo myös sosiaalisesta asemasta. Vulgaarius eli rahvaanomaisuus on sosiaalinen rakenne, jonka avulla yhteiskunnan sivistynyt osa päättää, mistä saa puhua ja mistä ei. Karkea kielenkäyttö yhdistetään usein nimenomaan alempiin yhteiskuntaluokkiin. (Ljung 2011: 5–7.) Tämä ei ainakaan kovin eksplisiittisesti käy ilmi tutkimissani artikkeleissa. Suoria yhteyksiä alempiin yhteiskuntaluokkiin ei luoda muuten kuin Ylen vuonna 2014 julkaistussa artikkelissa, jossa mainitaan kerran tilalliseen viittaava sana *isäntä* Paskolampien yhteydessä:

15. Yksi tarina selittää Paskolampien runsaslukuisuutta sillä, että kun paikallisilta isänniltä tiedusteltiin heidän maillaan sijaitsevan vesistön nimeä, olivat isännät raapineet korvalistaan ja todenneet maahan sylkäisten ”että mikä lie paskolampi tuo on”. (Yle2014)

Tässä esimerkissä kuvataan myös melko rahvaanomaiseksi tulkittavaa käytöstä: varsinkin sylkeminen on epäkohtelias toiminto, joka tässä kontekstissa kuvaa ilmeistä välinpitämättömyyttä puheen kohdetta eli ”mitä lie paskolampea” ja ehkä myös asian tiedustelijaa kohtaan. *Lie*-asuinen *olla*-verbin yksikön 3. persoonan muoto muodostaa interrogatiivipronominin kanssa kiteytyneen *mikä lie x*-rakenteen (VISK § 1605), joka sinänsä on neutraali, mutta tässä kontekstissa rakenne vaikuttaisi viestittävän sekin välinpitämättömyyttä tai ehkä jopa halveksuntaa puheen kohdetta kohtaan.

Myös suomen kielen asiantuntijat käyttävät hävyttömistä paikannimistä puhuttaessa negatiivissävyyisiä adjektiiveja ja substantiiveja. Ylen artikkelissa tutkija käyttää hävyttömistä nimistä adjektiivia *alatyylinen* kuvaillessaan *paska*-alkuisia nimiä. Paskolammet ovat lisäksi olleet *vähäpätöisiä*, eikä niitä siksi ole arvostettu. Samassa kappaleessa asiantuntija kuitenkin käyttää myös komparatiivimuotoista adjektiivia *ronskimpi*, joka viittaa hävyttömyyttä enemmän muun muassa johonkin ’rentoon’ tai ’sumeilemattomaan’¹⁶, mikä kuulostaa ainakin aavistuksen verran positiivisemmalta kuin esimerkiksi *härski* tai *hävytön*.

16. – Voihan se osittain olla näinkin. Maaseudulla ronskimpia nimiä näkee ja kuulee kaupunkiympäristöä enemmän. Paskolampi on saattanut olla niin vähäpätöinen lampi, ettei sille juuri arvoa annettu ja siksikin nimetty niin. Paska-alkuisia nimiä voidaan kuitenkin pitää varsin alatyylisinä, Uusitalo miettii. (Yle2014)

Artikkeli käyttää myös komparatiivimuotoisia asenneadjektiiveja *härskimmät* ja *rivommat* kuvaillessaan hävyttömiä paikannimiä. Toisin kuin aiemmin mainittu *ronski*, *härski* on negatiivissävyyteisempi tapa ilmaista, että jokin on ’sumeilematon’. Toisaalta se tarkoittaa myös ’röyhkeää’ ja ’ruokotonta’ eli sosiaaliorneista piittaamatonta¹⁷. Lisäksi huomioidaan, että naiset eivät mahdollisesti vieraiden kuullen *kehdanneet* lausua hävyttömiä paikannimiä ääneen: nimet siis ovat aiheuttaneet myös historiassa kainoutta eikä niiden lausumista ole koettu sopivana.

¹⁶ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/ronski>

¹⁷ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/h%C3%A4rski>

17. Yleensä härskimmät tai rivommat nimet olivat miesten antamia. Uusitalon mukaan naiset toki tunsivat paikat samoilla nimillä, mutta eivät vieraiden ihmisten läsnäollessa ehkä kehdanneet käyttää niitä. (Yle2014)

Ilta-Sanomien artikkelit yhdistävät paikannimien hävyttömyyden katsojan tai kuulijan ruumiillisuuteen. Hävyttömien paikannimien merkityslataus kuvataan jopa niin voimakkaana, että tietynlaiset ihmiset suorastaan punastuvat niitä kuullessaan.

18. Kolmen miljoonan nimen joukkoon mahtuu myös monta nyppylää ja notkelmaa, joiden lausuminen saa punan karehtimaan siveyden sipulien poskilla. (IS2012)

Siveydensipuli viittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan leikkimielisesti 'kireään nutturaan' ja 'ankarasti siveyttä vartioivaan naiseen'¹⁸. Tässä kohtaa palaa mieleen väittämä, jonka mukaan kiroilua tulee kulttuurisen etiketin mukaan välttää naisten ja lasten kuullen (Eckert & McConnell-Ginet 2003: 181–182), vaikkakaan artikkelin tarkoitus on tuskin ollut sukupuolittaa hävyttömistä paikannimistä syntyvää reaktiota.

Toinen Ilta-Sanomien artikkeli liittyy myös punastumisen hävyttömiin paikannimiin. Fyysistä reaktiota eli korvien punoittamista kuvaileva VA-partisiipista johdettu adverbi-lauseke *korvia punoittavasti* viittaisi myös hävyttömien paikannimien erikoisuuteen negatiivisella tavalla, tai ainakin nimillä on paljon merkityksellistä voimaa, joka saattaa vaikuttaa ihmiseen myös ruumiillisella tasolla:

19. Laukaan Pimppiniemi, Lohjan Ämmänperse ja Heinolan Kulliluoto. Siinä vain kolme esimerkkiä. Suomen paikannimistössä on paljon korvia punoittavasti nimettyjä paikkoja. (IS2015)

Hävyttömiin nimiin viitataan toisessa Ilta-Sanomien artikkelissa negatiivisella adjektiivilausekkeella *sangen epäkorrekti*. *Sangen* on samanmerkityksinen adverbien 'hyvin', 'kovin' ja 'erittäin' kanssa.¹⁹ Samassa virkkeessä kuitenkin tarkennetaan myös, että hävyttömyys on nimenomaan *nykykorvan* eli nykykielenkäyttäjän tulkinnassa: puheenaiheena olleissa paikannimissä

¹⁸ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/siveyden%20sipuli>

¹⁹ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/sangen>

esiintyvät sanat *neekeri* ja *homo*, joista ensimmäinen on historiassa ollut hyväksytty termi puhuttaessa tummaihoisista ihmisistä, mutta jota käytetään nykyisin solvauksena. Myös *homo*-sanaa käytetään haukkumana ihmistä kohtaan ennemmin kuin kirosanana (Tammi 2002: 72).

20. Suomesta löytyy myös nykykorvalle sangen epäkorrekteja nimiä kuten Liperin Neeke-risaari ja Kalajoen Homosaari. Paikkala muistaa ainakin Alvar Aallon suunnitteleman Vaasan Neekerikylän (Negerby), jonka nimi tuli tummasävyisistä taloista. (IS2012)

Iltalehden artikkeli *Hörrö, Pervonmaa, Kiimakeidas... Nämä ovat Suomen hulluimmat paikannimet* käyttää paljon superlatiivimuotoisia adjektiiveja kuvatessaan hävyttömiä paikannimiä. Adjektiivilla *hullu* on sekä positiivisempi että negatiivisempi merkityssisältö: se voi viitata 'mielipuoliseen' tai 'älyttömään', toisaalta taas 'hassuun'²⁰. Ingressissä käytetään myös superlatiivimuotoisia adjektiiveja *härskein* ja *oudoin*, joiden perusmuoto toistuu artikkelissa.

21. Iltalehti kokosi listaan 50 härskeintä ja oudointa paikannimeä Suomesta. (IL2016)

Artikkeli jatkuu käyttämällä hävyttömistä paikannimistä perusmuotoisia adjektiiveja *tuhma* ja *kummallinen*. *Tuhma* viittaa 'sopimattomuuteen' ja 'rivouteen'²¹, joista jälkimmäiseksi mainitussa on seksuaalinen sävy, ja joka todennäköisesti siksi viittaa erityisesti sukupuolielinsanoja sisältäviin paikannimiin. *Kummallinen* taas viittaa 'outouteen' ja 'merkillisyyteen'²², mikä jälleen erottaa negatiivissävyisesti hävyttömät paikannimet muusta paikannimistöstä.

22. Suomessa on satoja tuhmia ja kummallisia paikannimiä. Esimerkiksi kulli-, perse- ja vittu-alkuisia paikkoja on paljon. Miksi härskejä paikannimiä on niin paljon, Helsingin yliopiston nimistöntutkija Terhi Ainiala? (IL2016)

Iltä-Sanomien toinen artikkeli *Härski, härskimpi, Suomen kartta – kyllä, nämä yli 1600 roisia paikannimeä löytyvät Suomesta* eroaa muista siinä, että siihen ei ole haastateltu ketään suomen kielen asiantuntijaa. Artikkeli käyttää heti otsikossaan negatiivista adjektiivia *härski* sekä pe-

²⁰ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/hullu>

²¹ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/tuhma>

²² <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/kummallinen>

rus- että komparatiivimuodossaan kuvailemaan hävyttömiä paikannimiä. Käytössä on myös adjektiivinen *roisi*, joka on *härskin* synonyymi ja pitää sisällään toisenkin negatiivisen merkityksen, joka on 'epäsiisti'²³. Ingressissä esiintyy myös tutkimukselle keskeinen adjektiivinen *hävytön*. Se viittaa muun muassa 'julkeuteen' ja 'röyhkeyteen'²⁴.

23. Suomen maasto on täynnä perseitä ja paskoja ja muita hävyttömästi nimettyjä paikkoja.

Täältä löydät miltei kaikki Suomen härskisti nimetyt paikat. (IS2015)

Hävyttömyyteen reagoidaan usein häveliäisyydellä. Tämä korostuu Iltalehden artikkelin kuvauksissa, joiden mukaan paikannimiä on ehkä keruun aikana *sieviskelty* ja ihmiset ovat ehkä *kainostelleet* niiden ääneen lausumista vieraalle nimenkerääjälle eivätkä ole välttämättä *keh-danneet* sitä tehdä. Kaikista hävyttömimpiä paikannimiä on myös *siivottu* karttaan asetettaessa, eli ne on muutettu joksikin vähemmän hävyttömiksi nimiksi. Nämä kaikki verbit viittaavat negatiivissävytteisesti hävyttömien paikannimien vaivaannuttaneen lausujia jo menneisyydessä.

24. Kaikki rivot ja oudot paikannimet eivät näy kartoissa: joko siksi, etteivät ne ole kaikista keskeisimpiä paikkoja (esimerkiksi pienempi tie tai lampi) tai siksi, että niitä on sieviskelty. – Paikannimet kerätään haastatteluilla. Paikalliset ihmiset ovat voineet kainostella, että meidän seudulla on tämmöinen eikä sitä ole kehdattu sanoa ääneen haastattelijalle, Ainiala kertoo. (IL2016)

25. Myös kartantekovaiheessa härskeimpiä nimiä on siivottu. Esimerkiksi Vittulampi on voitu muuttaa asemakaavaan Vattulammeksi. (IL2016)

Matkailusivusto Rantapallon artikkeli *Onko tämä Suomen rivoin kunta? Tissikukkulat, Pas-karasva ja Vittulampi samassa kylässä* esittelee Suomussalmen hävyttömiä paikannimiä. Otsikko käyttää Iltä-Sanomien tapaan superlatiivimuotoista adjektiivia, tällä kertaa sanasta *rivo*, joka lienee kaikista seksuaalissävytteisin hävyttömistä paikannimistä käytetty adjektiivinen tutkimukseni aineistossa: se viittaa muun muassa 'karkean eroottiseen' ja 'irstaaseen'²⁵. Artikkelin kuvailee myös fyysistä reaktiota hävyttömiin paikannimiin: kulmien kohottaminen, mikä viittaa

²³ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/roisi>

²⁴ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/h%C3%A4vyt%C3%B6n>

²⁵ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/rivo>

hämmästyksen. Se käyttää hävyttömistä paikannimistä adjektiiveja *erikoinen* ja *huomiota herättävä*. Ensin mainittu viittaa muun muassa 'tavallisuudesta poikkeavaan', 'ihmeelliseen' ja 'omituisen'. Samaa viestittää myös *huomiota herättävä*, joka tosin saattaa olla hiukan neutraalimpi merkitykseltään, vaikka sitä vahvistetaan intensiteettisanalla *todella*. Viesti kuitenkin on, että hävyttömät paikannimet ovat äärimmäisen poikkeuksellisia.

26. Kainuussa sijaitsevan Suomussalmen karttaa lukiessa harva voi olla kohottamatta kulumiaan, sillä kunnan alueella sijaitsee hyvin erikoisesti nimettyjä paikkoja. Vajaan 10 000 asukkaan kunnassa on useita todella huomiota herättäviä paikannimiä kuten Hevonperseenmutka, Kyrpäkörpi, Perseenpaistama, Tissikukkulat, Paskarasva ja Vittulampi. (RP2017)

Helsingin Sanomien artikkelissa osoitetaan helpotusta siitä, että hävyttömät paikannimet eivät ole täysin valloillaan suomalaisessa nimimaisemassa: suurin osa nimistöistä *soveltuu onneksi koko perheen käyttöön*.

27. Suomen yleisimmät paikannimet soveltuvat onneksi koko perheen käyttöön. Riihipeltoja on Suomessa 3 699 kappaletta. Seuraavaksi yleisin on Mäkelä, 3 629 kappaletta. (HS2019)

Myös Helsingin Sanomien artikkeli ottaa kantaa hävyttömien nimien arvoon puhumalla siitä, miten kelvollisia hävyttömissä nimissä käytetyt sanat ovat tai eivät ole. Toisaalta teksti antaa myös mahdollisuuden sille, että hävyttömät sanat ovat saattaneet olla aikaisemmin myös *ihan tavallista arkisanastoa* eli eivät sen kummallisempia tai hävyttömämpiä kuin muukaan nimistö.

28. Intiimitkin ruumiinosat ovat nimiin kelvanneet, ja on vaikea arvioida, ovatko nyt hävyttöminä pidetyt mulkut ja vitut olleet aikoinaan ihan tavallista arkisanastoa. (HS2019)

Artikkeliin haastateltu tutkija ottaa kantaa siirtämällä hävyttömyystulkinnan vastuuta nimiä lukevalle tai kuulevalle: syynä onkin moderni *puberteettinen ilmasto*. *Puberteettinen* viittaa esi-teini-ikään, mikä assosioituneen varsinkin samassa virkkeessä esiintyvään *hiihityttämiseen*. Hävyttömyydet kun monesti hauskuuttavat varsinkin nuoria, kun taas aikuisemmän väen tuntoja ne voivat loukata eli *aiheuttaa pahennusta*.

29. ”Nykypäivän puberteettisessa ilmastossa seksiin ja sukupuolielimiin viittaavat nimitykset hihityttävät tai aiheuttavat pahennusta”, Paikkala kirjoittaa sähköpostissa. (HS2019)

Hävyttömät paikannimet yhdistetään huumoriin hihittelyjen lisäksi myös siinä mielessä, että osan niistä epäillään olevan kartantekijälle ja maanmittareille heitettyjä vitsinimiä. Artikkelin pohtiikin, onkohan paikallisilla *mennyt kieli poskeen*, kun kartantekijä on kysynyt paikannimeä. Sanonta viittaa siihen, että tekijä ei tee jotain vakavissaan ja laskettelee leikkiä tai heittää vitsiä. Myös TU-partisiippilauseke heitetty vitsinä viittaa siihen, että nimenkeruuta ei olla otettu tosissaan ja siksi on syntynyt hävyttömiä paikannimiä sellaisille paikoille, joilla ei oikeastaan edes ollut nimiä ennen keruuhetkeä.

30. Lieneekö hirvenkaatajalla mennyt kieli poskeen, kun kartturi etelästä on samonnut syksikorpeen samoille mättäille, osoittanut sammaloitunutta lampea ja tiedustellut nimeä. (HS2019)

31. Paikkalan mukaan on myös epäilty, että osa nyt rivoina pidetyistä paikannimistä on heitetty vitsinä kartantekijälle, jos paikalla ei ole varsinaista nimeä ollut. (HS2019)

Artikkeli viittaa myös hävyttömien nimien ”siivoamiseen” käyttämällä verbejä *kontrolloida* ja *siistiä*, kun puhutaan paikallisten ihmisten toimesta tapahtuneesta siistimisestä. Paikannimien pitää olla *perheohjelmaan sopivia* eli esimerkiksi sellaisia, joissa ei ole naisten ja lasten seurassa vältettäviä voimasanoja.

32. ”Kerran karttaan merkittynä nimet ovat jatkaneet elämäänsä, jos lähitienoolla ei ole ollut asutusta, joka olisi kontrolloinut tai siistinyt nimiä perheohjelmaan sopiviksi.” (HS2019)

Artikkeli asettaa myös vastakkain *metsämiesten huulen* eli paikallisten eränkävijöiden vitsinheiton ja *vakiintuneen paikallispuheen*, joista ensimmäisenä mainittu arvotettaneen hiukan heikommaksi kuin toisena mainittu: *huulella* viitataan kevyeen vitsailuun, *paikallispuheella* taas kyseessä olevan alueen puheeseen siellä sijaitsevista paikoista.

33. Ovatko rivot paikannimet siis metsämiesten huulia vai vakiintunutta paikallispuhetta?
(HS2019)

34. Sitten johtopäätöksiin. Onko ruman kielen yleisyydessä maantieteellisiä eroja? Entä hyödyttääkö moista arvuutella aikana, jolloin alatyylin ilmaisut kaikuvat niin ykköspoliitikkojen kuin tv-julkimoiden puheissa ja somepäivityksissä kotipaikkaan katsomatta?
(HS2019)

Artikkeli kutsuu hävyttömiä nimiä myös *rumaksi kieleksi*, millä on päivänselvä negatiivinen kaiku. Toisaalta artikkeli pohtii, kannattaako hävyttömiin paikannimiin ja niiden maantieteelliseen sijoittumiseen kiinnittää niin kovasti huomiota, kun hävyttömyydet ovat ilmeisesti muutenkin yleistymässä niin julkimoiden kuin kansalaistenkin julkisessa kielenkäytössä. Alatyylisiä tekstiä kuuluu artikkelin mukaan niin *ykköspoliitikoilta* kuin *tv-julkimoiltakin*, jotka ovat sentään korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa.

Kaikki artikkelit kuvailevat hävyttömiä paikannimiä poikkeuksesta negatiivisävytteisesti varsinkin asenneadjektiivien osalta. Superlatiivimuotoiset adjektiivit ovat varsinkin tabloidilehdistöllä kovassa käytössä ikään kuin korostamassa hävyttömyyttä. Myös verbeistä löytyy viittauksia siihen, että nimet olisivat jotakin, mitä ei voi välttämättä edes lausua ääneen niiden hävyttömyyden vuoksi. Hävyttömät paikannimet nähdään myös vitsinä, ja niiden innoittamana artikkelit leikittelevätkin esimerkiksi otsikoillaan muokkaamalla niihin tuttuja sanontoja uuteen muotoon.

3.3 Hävyttömien paikannimien läheisyys lukijaan ja suomalaisuuteen

Läheisyys (*proximity*) eli uutisaiheen paikallisuus tai etäisyys on eräs relevantin uutistekstin tärkeimmistä kriteereistä (Cotter 2010: 69). Hävyttömät paikannimet esitetään kaikissa artikkeleissa jokseenkin lähtemättömänä osana suomalaista maisemaa. Tämä on luonnollista, sillä nimillä on kulttuurisesti vahva rooli asioiden, paikkojen ja henkilöiden yksilöllistäjänä. Ylen 2014 julkaistun artikkelin, *Suomi, satojen Paskolampien maa*, otsikossa viitataan sanontaan, jossa Suomi kuvataan tuhansien järvien maana. Ilta-Sanomien toinen artikkelin otsikko *Härski, härskimpi, Suomen kartta – kyllä, nämä yli 1600 roisia paikannimeä löytyvät Suomesta* korvaa *härski*-sanon superlatiivimuodon genetiivilausekkeella *Suomen kartta*. Kirjoittaja vakuuttaa

kuin lukijan epäuskon vaistoten otsikon toisessa lauseessa, että *kyllä*, hävyttömiä paikannimiä on paljon. Dialogipartikkelia *kyllä* käytetään keskustelussa ohjailun välineenä: se ilmentää muun muassa kuulolla olemista ja samastumista (VISK § 798), mutta toimii tässä kontekstissa todennäköisesti enemmän aiemman lauseen vahvistajana. Artikkelin sisältää interaktiivisen (nyt jo toimimattomaksi käyneen) kartan, josta voi hakea Maanmittauslaitoksen paikannimirekisteristä löytyviä hävyttömiä nimiä.

Iltalehden artikkeli yhdistetään ingressissä osaksi kesällä 2016 julkaistua Iltalehden Hullu Suomi -juttusarjaa, jonka nimessä Suomeen itseensä viitataan jollain tapaa erikoisena tai kummallisena paikkana, johon hävyttömät paikannimet sopivat.

35. Iltalehti kokosi listaan 50 härskeintä ja oudointa paikannimeä Suomesta. Juttu aloittaa Hullu Suomi -kesäsarjan. (IL2016)

Myös Ylen artikkeli yhdistää hävyttömät paikannimet suomalaisuuteen toteamalla, että suomalaiset *ovat aina olleet hyviä antamaan nimiä*, vedoten suoraan lukijan kansallisylypeyteen. Fyyminen ulottuvuus tulee mukaan kuten Ilta-Sanomien artikkeleissa: nimet *naurattavat* ja *punastuttavat*. Suomalaisten nimenantotaitojen kehuminen ja nauraminen osoittavat positiivista suhtautumista, ja punastuminen, vaikka onkin esitetty aiemmissa esimerkeissä hiukan negatiivisessa valossa, rinnastuu virkkeessä moneen positiiviseen asiaan. Tutkijan antama lupa *leikkiä* kielellä painottaa sekin kappaleen positiivista sävyä, samoin verbi *riemastuttaa*. Se kuvaa hyvin vahvaa ilahtuneisuutta, joka suuntautuu nimenomaan erikoisena pidettyyn, leikillisesti muodostettuun paikannimistöön.

36. Suomen vanhimmat paikannimet ovat vuosisatoja sitten, silloin vielä asumattomissa erämaissa kierrelleiden eränkävijöiden antamia. Suomalaiset ovat aina olleet hyviä antamaan nimiä, osa niistä naurattaa ja osa punastuttaa. Mutta Uusitalon mukaan kielellä saakin leikkiä. – Sanoista saa johtimien avulla muodostettua taas uusia sanoja, jotka rikastuttavat kieltä.

Ja kielen lisäksi uudet paikannimet saattavat riemastuttaa jälkipolviakin, sillä paikannimien keruutyö jatkuu yhä. (Yle2014)

Kaikki artikkelit yhdistävät hävyttömät paikannimet vahvasti Suomeen, mutta kolme artikkelia ottaa lähestymiskulmakseen hävyttömien paikannimien sijainnin erityisesti pohjoisessa Suomessa. Helsingin Sanomien artikkeli ilmaisee näkökulmansa heti otsikossaan: *Miksi Pohjois-Suomessa on paljon enemmän rivoja paikannimiä kuin etelässä? Vittulampien ja Paskaperien taustalla on monia hyviä syitä*. Helsingin Sanomat painottuu nimensä mukaisesti pääkaupunkiseudulle, vaikka onkin valtakunnallinen julkaisu.

37. Ovatko pohjoissuomalaiset rivompia suustaan kuin eteläsuomalaiset? Kysymys herää, kun tutkiskelee suomalaisia paikannimiä Nimisampo-nettipalvelusta. (HS2019)

Myös Ilta-Sanomien artikkeli tuo hävyttömät paikannimet lukijaa lähelle ja houkuttelee käyttämään karttaa mainitsemalla lukijan *kotipaikkakunnan* ja leikittelemällä ajatuksella, että sieläkin saattaisi sijaita joku Suomen monista *Paskalammista*:

38. Missä on Hätäpaskansuo? Missä päin Suomea sijaitsee kohouma nimeltä Tissikukkulat? Löytyykö kotipaikkakunnaltasi yksi Suomen lukuisista Paskalammista? (IS2015)

Artikkeli kuitenkin jarruttelee esitellessään yhteydessään olevaa interaktiivista karttaa: se käyttää kirjoittajan varmuuden astetta kuvailevaa kommenttiadverbia *mahdollisesti*, joten hävyttömiä paikannimiä ei kuitenkaan ole aivan joka paikassa.

39. Paikat on myös listattu kartan alle. Listalta voit hakea oman paikkakuntasi mahdolliset hävyttömät paikat kirjoittamalla hakuun paikkakuntasi. (IS2015)

Helsingin Sanomien artikkeli viittaa kirjoittamatta jääneeseen väittämään, jossa Pohjois-Suomessa olisi jatkosodan aikaan pilailumielessä nimitelty paikkoja hävyttömästi saksalaisten sotilaiden kuullen. *Jekuttaa* viittaa 'jäynän tekemiseen' ja 'harhauttamiseen'²⁶ ja on tulkittavissa negatiivissävytteiseksi. Jäynänteko voi toki tapahtua myös hyvässä hengessä, mutta saksalais-sotilaiden tapauksessa kyseessä olisi todennäköisesti ollut pilanteko heidän kustannuksellaan, mikä tekee kontekstista negatiivisen.

²⁶ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/jekuttaa>

40. Toisinaan nimen takana on tarina, joko tosi tai keksitty. Paikkala ei ole kuitenkaan kuulut, että luonnonpaikkoja olisi nimetty alatyylisillä nimillä erityisesti Pohjois-Suomessa sen takia, että niillä olisi haluttu jekuttaa saksalaisia sotilaita jatkosodan aikana. (IS2012)

Etelä-pohjoinen -vastakkainasettelu näkyy myös kappaleessa, jossa kuvataan, kuinka hävyttömät nimet *hukkuvat* Etelä-Suomessa kulttuuripaikkojen nimiin, toisaalta taas *korostuvat* paikoissa, joissa on paljon luontokohteita. Kulttuuripaikat kuten asutukset saavat harvemmin hävyttömiä nimiä, sillä hävyttömästi nimeäminen olisi artikkelin mukaan niiden *tylyttämistä* eli moittimista tai haukkumista. Vastakkainasettelu näkyy myös kappaleessa, jossa toimijat ovat pohjoisesta kotoisin oleva *hirvenkaataja* ja *kartturi etelästä*. Kyseiset nimitykset varmasti synnyttävät vahvoja mielikuvia siitä, millaisista ihmisistä puhutaan. Artikkelin mukaan spesifisti Pohjois-Suomen nimistö on peräisin *eränkävijöiltä, metsästäjiltä ja poromiehiltä*. Heitäkin on eteläisessä Suomessa todennäköisesti vähemmän kuin pohjoisessa. Käytetyt substantiivit luovat mielikuvan alkukantaisuudesta, joka kontrastoituu kuvaan urbaanimmasta Etelä-Suomesta, jossa hävyttömiä luonnonpaikkojen nimiäkin on jo todettu olevan vähemmän.

41. Jos luontokohteita on paljon, hävyttömät nimet korostuvat, Ainiala selittää. Etelässä rivot luontoonimet hukkuvat talojen ja peltojen nimiin, joita nimitellään rivosti hyvin harvoin. Kukapa elantoaan tai suojaansa tylyttäisi. (HS2019)

42. Pohjois-Suomen nimiä on kerätty eränkävijöitä, metsästäjiltä ja poromiehiltä. (HS2019)

Artikkelissa painotetaan Pohjois-Suomen hävyttömien nimien määrää: *ysin* eli pelkästään Vit-tulampia on Suomussalmella kymmenen kappaletta, eli erikoisen paljon. Hävyttömät paikannimet myös *lymyilevät*²⁷ eli piileskelevät tai ovat ikään kuin paossa Kuusamon luonnossa. Ne myös erotetaan *Kuusamon luonnonaarteista*, viitaten todennäköisesti siihen, että hävyttömiä paikannimiä omaavat paikat eivät lähtökohtaisesti ole *luonnonaarteita* eli jollain tapaa ihmistä miellyttäviä luonnonpaikkoja.

²⁷ <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/lymyill%C3%A4>

43. Yksin Vittulampia sijaitsee Suomussalmella kymmenen kappaletta. Kuusamon luonnonaarteiden joukossa lymyilee neljä Paskalahtea, kaksi Mulkkukaria ja Kusipuro. (HS2019)

Suomussalmi vaikuttaa olevan keskeinen paikka, mitä hävyttömiin paikannimiin tulee. Kolmas hävyttömien paikannimien maantieteelliseen sijaintiin kantaa ottava artikkeli on Rantapallon artikkeli, jossa käsitellään pelkästään Kainuussa sijaitsevalla Suomussalmella olevia paikkoja. Artikkelin otsikko, ingressi ja väliotsikko spesifioivat juuri Suomussalmella olevan harvinaisen paljon hävyttömiä nimiä:

44. Onko tämä Suomen rivoin kunta? Tissikukkulat, Paskarasva ja Vittulampi samassa kylässä (RP2017)

45. Kainuulaisen kunnan alueella on useita todella rivoja paikannimiä. (RP2017)

46. Kaikki irstaat nimet yhdellä paikkakunnalla (RP2017)

Esimerkkien 44–46 affektisuus kumpuaa asenneadjektiiveista *rivo* ja *irstas*, mutta myös siitä, että juuri Suomussalmi on mahdollisesti koko maan *rivoin kunta*, jossa sijaitsee *useita todella rivoja paikannimiä*. Affekti ilmentyy superlatiivin ja intensiteettimäärittelyn *todella* kautta. Esimerkin 46 väliotsikko väittää jopa *kaikkien* hävyttömien nimien sijaitsevan tällä yhdellä ja samalla paikkakunnalla.

4 Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut hävyttömiä paikannimiä osana Suomen paikannimistöä sekä sitä, miten niistä puhutaan 2010-luvun mediassa. Olen tutkinut *perse*-alkuista paikannimeä kantavia paikkoja, niiden levinneisyyttä, nimien leksikaalista rakennetta, paikkojen nimeämisperusteita ja -tarinoita, paikanlajeja sekä paikoille annettuja rinnakkaisnimiä ja -nimimuotoja.

Olen selvittänyt, millaisilla affektisilla rakenteilla hävyttömistä paikannimistä on puhuttu mediassa, ja millaisia asenteita ja mielipiteitä nämä affektiset tekstinosat mahdollisesti ilmentävät.

Perse-nimiä on annettu paikoille ympäri Suomen, mutta niitä on odotettua vähemmän Pohjois-Suomessa, missä hävyttömiä paikannimiä on yleisesti ottaen enemmän luonokohteiden runsauden ja harvan asutuksen johdosta. Eniten *perse*-nimiä löytyy Pirkanmaalta ja Pohjois-Pohjanmaalta. *Perse*-nimiä on annettu kaikista eniten maankohoumille, toisaalta mäenlaskufunktion, toisaalta myös kohoumien muodon vuoksi. Käyttötarkoitus ja muoto ovat yleisimmät nimeämisperusteet. Yleisimmät nimien perusosat ovatkin *kallio* ja *mäki*. Kulttuuri- paikoille hävyttömiä nimiä on annettu huomattavasti vähemmän kuin luonnonpaikoille. Nimet ovat useimmiten kaksiosaisia yhdysnimiä, kuten suomalaiset paikannimet yleensä. Rinnakkaisnimissä ja -muodoissa *perse*-elementti on vaihtunut usein johonkin vähemmän hävyttömään sanaan.

Hävyttömiin paikannimiin yhdistyy mediassa paljon affektista sisältöä eri lauseenjäsenten kautta. Niiden yhteydessä mainitaan sellaisia verbejä kuin *kainostella*, *karsia*, *kehdata* ja *kelpuuttaa*, jotka kaikki viittaavat jonkinlaiseen rajoittamiseen tai kontrolliin: nimet eivät ole jollain tapaa kelpollisia käyttöön. Nimiä on partisiippien perusteella myös *sievistely* ja *siivottu* ja ne aiheuttavat *pahennusta*. Nimet aiheuttavat fyysisiä reaktioita: *hihityttävät* ja *naurattavat*, ja niitä kuullessaan voi *punastua* häveliäisyydestä. Artikkeleissa asennoitumista ilmentävät adjektiivit ovat pitkälti asenneadjektiiveja, suurin osa negatiivissävyisiä, kuten *erikoinen*, *huomiota herättävä*, *kiusallinen*, *kummallinen*, *hullu*, *härski*, *hävytön*, *outo*, *rivo*, *roisi*, *ronski* ja *tuhma*. Absoluuttista ominaisuutta kuvaavat adjektiivit, eli ominaisuutta jota fyysisellä kohteella joko on tai ei ole, kuvaavat useimmiten hävyttömän nimen saaneiden paikkojen ominaisuuksia, esimerkiksi Paskolampien pienuutta tai mutaisuutta, eivätkä täten ole affektisia. Positiivisia asenneadjektiiveja teksteissä esiintyy vähemmän. Niitä edustavat *ihmeellinen*, *rikas* ja *monipuolinen*.

Huomionarvoista on, että yksikään tutkimistani artikkeleista ei suhtaudu hävyttömiin nimiin puhtaan kielteisesti tai puhtaan myönteisesti. Hävyttömät paikannimet asetetaan uutisteksteissä lähtemättömäksi osaksi suomalaista nimimaisemaa usein jo otsikosta lähtien, mutta toisaalta Helsingin Sanomat ja osin myös Ilta-Sanomat mieltävät ne spesifimmin pohjoissuomalaiseksi ilmiöksi. Kaikissa artikkeleissa hävyttömät paikannimet miellettiin epäkorrektiksi tai vähintäänkin erikoiseksi kielenkäytöksi, mutta niiden asemaa osana suomalaista nimeämistä ei mikään teksteistä kyseenalaistanut. Nimet esitetään myös huumorin ja kielellä leikit-

telyn kautta. Nimille nauretaan, ja ne ovat innoittaneet myös kuluneiden sanontojen muokkaamista uutistekstien aiheeseen sopivaksi. Siinä missä media kummastelee ja arvottaa nimiä avoimen negatiivisesti, on nimilipuista saatujen tietojen perusteella suhtautuminen ollut ennen hie-man häveliäämpää: hävyttömiä paikannimiä ei välttämättä ole haluttu lausua ääneen. Toisaalta esimerkiksi monet *Persemäet* ovat saaneet nimensä reilusti käyttötarkoituksensa eli mäenlaskun ja *Paskalammet* ominaisuuksiensa eli esimerkiksi mutaisen vetensä perusteella, ja uutistekstit tiedostavat nimien luonnollisuuden ja kulttuuriarvon varsinkin haastateltujen suomen kielen tutkijoiden antamien lausuntojen kautta. Nimet on ymmärretty jollain lailla nykykielenkäyttäjän kannalta poikkeaviksi sekä paikannimikeruun aikaan 1950-luvulla että 2010-luvun mediassa.

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut eittämättä hyvin spesifiä ja pientä osaa maamme hävyttömistä paikannimistöistä. *Perse*-nimiä on nimistöaineistossani 330, kun taas esimerkiksi Anttilan (1988) tarkastelemia hävyttömiä nimiä on 1283, ja Kotimaisten kielten keskuksen paikannimiarkistosta löytyy yhteensä 2,7 miljoonaa nimilippua. Hävyttömän paikannimistön nimistöanalyysia voisi laajentaa myös esimerkiksi *paska*-elementin sisältäviin nimiin, sillä vaikka esimerkiksi *Paskalammet* ja *Paskolammet* ovat Suomessa kovin yleisiä, niistä ei ole tehty tutkimusta. Samaten tutkittavaa löytyisi lukuisista media-analyysiosuuden artikkeleissakin luetelluista nimistä, joissa esiintyy esimerkiksi sellaisia hävyttömiä sanoja kuin *neeker*, *kiima*, *tissi*, *pöljä*, *huora* ja *kusi*. Syntaktis-semanttinen analyysi on suosittu tapa tutkia nimistöä, ja se paljastaisi hävyttömistä nimistä varmasti paljon mielenkiintoista kulttuuritietoa esimerkiksi ruumiineritteitä, etnisyyttä tai sukupuolielämää kuvaavien nimien osalta.

Olen tämän tutkimuksen media-analyysiosuudessa tarkastellut toimittajien uutisteksteissä käyttämää kieltä ja sen ilmentämää asennoitumista hävyttömiin paikannimiin 2010-luvulla. Hävyttömistä paikannimistä on todennäköisesti kuitenkin kirjoitettu jo paljon aikaisemminkin, ja myös vanhempien uutistekstien tai muunlaisten mediatekstien tutkiminen saattaisi tuottaa mielenkiintoista tulosta. Asenteiden ja mielipiteiden tutkimusta voisi tehdä myös kansanlingvivistisestä näkökulmasta tarkastelemalla kansalaisten kesken käytyä keskustelua uutistekstien kommenttiosioissa, sosiaalisen median kanavissa ja keskustelufoorumeilla.

Paikannimet ovat tärkeä aikansa kulttuurin säilyttäjä. Hävyttömät paikannimet kuuluvat suomalaiseen nimistöön siinä missä muutkin ja edustavat yhdessä muun nimistömme kanssa arvokasta kieliperintöä, joka valottaa paikannimien ja sitä kautta perinnäisen kulttuurin

historiaa Suomessa. Ne synnyttävät sisältämiensä voimasanojen johdosta vahvaa asennoitumista puolesta ja vastaan, ja näiden asenteiden tutkiminen puolestaan kertoo jotakin olennaista siitä, miten kielenkäyttäjät tällaista perintöä arvottavat.

Lähteet

- AHVA, LAURA 2010: *Making news with citizens. Public journalism and professional reflexivity in Finnish newspapers*. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- AINIALA, TERHI 1997: *Muuttuva paikannimistö*. Helsinki: SKS.
- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA – SJÖBLOM, PAULA 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221. SKS Helsinki.
- ALHO, IRJA & KAUPPINEN, ANNELI 2013: *Käyttökielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ANTTILA, TARJA 1988: Hävyttömät paikannimet. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kieli.
- BEERS FÄGERSTEN, KRISTY & STAPLETON, KARYN (toim.) 2017: *Advances in swearing research: New languages and new contexts*. Pragmatics & Beyond New Series 282. Amsterdam: John Benjamins.
- CONBOY, MARTIN 2010: *The Language of Newspapers: Socio-Historical Perspectives*, Bloomsbury Publishing Plc. ProQuest Ebook Central. Haettu osoitteesta: <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=601688>.
- CONBOY, MARTIN 2006: *Tabloid Britain: Constructing a community through language*. London: Routledge.
- COTTER, COLLEEN 2010: *News talk: Investigating the language of journalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ECKERT, PENELOPE & MCCONNELL-GINET, SALLY 2003: *Language and gender*. New York: Cambridge University Press.
- HJORT, MINNA 2017: Swearing in Finnish: Folk definitions and perceptions. Beers Fägersten, Kristy & Stapleton, Karyn (toim.): *Advances in swearing research: New languages and new contexts*. Pragmatics & Beyond New Series 282. 231–256. Amsterdam: John Benjamins.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1999: *Teksti ja ideologia – Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. 3. painos. Helsinki: SKS.
- Kielitoimiston sanakirja*. 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. Päivitettävä

- julkaisu. Päivitetty 24.2.2020 [viitattu 24.04.2020].
- KILPIÄ, VILLE 2013: Kielelliset asenteet pörssitiedotteissa ja -analyyseissä. Pro gradu - tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kieli.
- KIVINIEMI, EERO 1990: *Perustietoa paikannimistä*. Helsinki: SKS.
- KOUKKUNEN, KALEVI & HOSIA, VUOKKO 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. 2. painos. Juva: WSOY.
- KUKKASJÄRVI, SUVI 2003: Kieli ja tunteet: affektiivisuus aikakauslehtiteksteissä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kieli.
- LINDEN, PETRA 2015: Emotiivisuus ja affektiset kielenaineokset Hymy-lehden tunteisiin vetoavissa jutuissa. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- LJUNG, MAGNUS 2010: *Swearing: A cross-cultural linguistic study*. Lontoo: Palgrave McMillan.
- MALLAT, KAIJA 2007: *Naiset rajalla*. Kyöpeli, nainen, naaras, neitsyt, morsian, akka ja ämmä Suomen paikannimissä. Helsinki: SKS.
- MIKKONEN, PIRJO – PAIKKALA, SIRKKA (päätoim.) 2019: *Suomalainen paikannimikirja: Kuvatun PDF-julkaisu*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus; Karttakeskus.
- OCHS, ELINOR 1989: *The Pragmatics of Affect*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2020: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PIETILÄINEN, JAAKKO 2003: *Homeperseensuo ja muita matkailukohteita*. Helsinki: Johnny Kniga.
- TAMMI, JARI 2002: *Suuri kirosanakirja*. Jyväskylä: Kuippana.
- VALKEINEN, SONJA 2015: Käärme-alkuiset perinnäiset paikannimet. Pro gradu - tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kieli.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkko-versio, viitattu 02.04.2020. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7
- VOS, TIM TP. 2008: *Journalism*. Boston: De Gruyter Mouton. Haettu osoitteesta: <http://search.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1818252&site=ehost-live&scope=site>.
- YLIVAKKURI, VALMA 1986: *Suomen kielipillisten muotojen toissijainen käyttö*. Väitös

kirja. Turku: Turun yliopisto.